

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫ

**БАНК ТУТУМУНУН ӨНҮГҮҮ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

2010-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЖАРЫМ ЖЫЛДЫГЫ (17)

БИШКЕК, 2010-жыл

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ:

Төрага: Алыбаева С.К.
Кеңештин мүчөлөрү: Еремеева Е.А.
Куленбекова Ж. К.
Айдарова А.К.
Давлесов А.Н.
Садыкова Н.О.
Хан Р.Д.

Жооптуу катчы: Ажымудинов Р.К.

Бул кызматкерлер басылманы даярдоодо негизги аткаруучулардан болушкан:
Оморов Т. (1-бөлүк), Джапарова Ч.А., Ташматова Ж. (2-бөлүк), Асаналиева Н. (3-бөлүк), Осмонова З. (4-бөлүк), Ыктыбаев А. (5-бөлүк), Аматава Э. (6-бөлүк), Атышова А.К. (7-бөлүк).

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.
Басылма Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде каттоодон өткөн. Жалпыга маалымдоо каражаттарын каттоо жөнүндөгү 2002-жылдын 18-сентябрындагы №783-күбөлүккө ээ.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2010

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз, кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кайсы каражаттар менен болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда «Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары» басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

"Next Print" ЖЧКсынын басма борборунда 230 нускада басууга даярдалып, басылып чыгарылды.

Бишкек ш., Интергельпо көч, 1

Тел.: (312) 65 55 56

(312) 65 24 24

Нускасы: 230 даана

Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары

Кыргызстандын банк тутумунун өнүгүшүнө финансылык ортомчу катары, иликтөөлөрдү жүргүзүү жана ага баа берүү, турукташууга жетишүүдө жана аны колдоп турууда орун алган тоскоолдуктарды, ошондой эле Кыргызстандын банк тутумунун турукташуусунун составдык элементтерине баа берүү «Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары» басылмасынын максаты болуп саналат. Басылма 1-январга жана 1-июлга карата абал боюнча кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Маалыматтарды жаңыртуунун акыркы күнү: 2010-жылдын 1-июлу

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:

Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкынын
Көзөмөл методологиясы жана лицензиялоо Башкармалыгына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 3312) 66 92 52 телефону,
(996312) 65 64 77 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.
Электрондук почта: ajumudinov@nbkr.kg.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Жылдык отчет Улуттук банктын жыл ичиндеги бүткөргөн иши жөнүндө толук отчету болуп саналат. Ал экономиканын реалдуу секторундагы өзгөрүүлөрдүн натыйжаларынын кыскача мүнөздөмөсүн, ошондой эле акча-кредит чөйрөсүндөгү Улуттук банктын чечимдерин жана аракеттерин чагылдырат. Өзүнө экономикалык өнүгүү жана акча-кредит саясаты жөнүндө маалыматтарды, финансылык отчетту, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Улуттук банктын бюллетени Кыргыз Республикасынын реалдуу сектор, финансылык жана тышкы экономикалык сектор, ошондой эле мамлекеттик финансы боюнча макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн камтыйт. Бюллетенди даярдоодо Кыргыз Республикасынын Улуттук Статистика комитетинин, Финансы министрлигинин, коммерциялык банктардын, Кыргыз Республикасынын Финансы рыногун көзөмөлдөө жана жөнгө салуу кызматынын жана Улуттук банктын материалдары пайдаланылат. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Бул басылмада Кыргыз Республикасынын тышкы секторунун өнүгүшүндөгү акыркы тенденциялар чагылдырылат жана төлөм теңдеминин аналитикалык жана нейтралдуу формасы, тышкы сооданын түзүмү, эл аралык камдар, тышкы карыз боюнча маалыматтар менен таблицалар, ошондой эле Кыргыз Республикасынын эл аралык инвестициялык позициясы камтылат. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль жана октябрь айларында жарыяланып турат.

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Баяндама республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасынын чагылдырылышын, инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредиттик саясат жагындагы чечимдери жөнүндө маалыматтарды камтыйт жана анда келерки чейрекке инфляциялык болжолдоолор келтирилет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи Улуттук банкта жана бүтүндөй банк тутумундагы окуялар түрмөгүн, финансы рыногу боюнча ыкчам маалыматтарды камтыйт. Апта сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Бул басылма Кыргыз Республикасын банктык мыйзамдарынын пайдубалын түзүүчү ченемдик документтер менен коммерциялык банктарды жана коомчулукту камсыз кылуу үчүн Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоону билдирет. Басылма айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Бардык басылмалар Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Төрагасынын буйругу менен бекитилген тизмеге ылайык таркатылат жана <http://www.nbkr.kg> дареги боюнча web-сайтка жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	7
I. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФИНАНСЫ-КРЕДИТ СИСТЕМАСЫНЫН АБАЛЫ	8
II. БАНК ТУТУМУНУН АБАЛЫ	10
2.1. Банк тутумунун түзүмү	10
2.2. Тобокелдиктер	15
2.2.1. Кредиттик тобокелдик	15
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги	16
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги	19
2.3. Капиталдын шайкештик деңгээли	22
2.4. Финансылык натыйжалар	23
2.5. Финансы ортомчулугунун көрсөткүчтөрү	25
III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ	27
3.1. Банктык эмес финансы-кредит мекемелер тутумунун абалы	27
3.2. Кредит портфелинин түзүмү жана динамикасы	29
3.3. Негизги тобокелдиктер	31
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАСЫ	32
4.1. Төлөм системасынын түзүмү	32
4.2. Банк продуктылары, тарифтер жана кызмат көрсөтүүлөр	33
4.3. Нак жана нак эмес жүгүртүүлөр	35
4.3.1. Нак жүгүртүүлөр	35
4.3.2. Нак эмес жүгүртүүлөр	36
4.3.3. Банктык төлөм карттар менен эсептешүүлөрдүн системасы	37
4.3.4. Жол чектери менен операцияларды кошо алганда, чек ара аркылуу өткөрүлүүчү төлөмдөр	39
V. РЕАЛДУУ СЕКТОРДУН АБАЛЫ	40
5.1. Үй чарбасы	40
5.1.1. Банк тутумунун алдындагы милдеттенмелер	40
5.1.2. Калктын өздүк жыйымдары	41
5.2. Корпоративдик сектор	42
5.2.1. Банк тутумунун алдындагы милдеттенмелери	42
5.2.2. Дебитордук жана кредитордук карыздын абалы	43
5.2.3. Финансылык натыйжалар	44
VI. ФИНАНСЫ СИСТЕМАСЫНЫН ӨНУГҮҮ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	45
VII. АТАЙЫН КАРАЛУУЧУ МАСЕЛЕЛЕР	48
Кыргыз Республикасында терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттенүү системасын ишке ашыруу	48

КИРИШҮҮ

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында орун алган социалдык-саясий жагдайлардын натыйжасында, банк тутумунун негизги көрсөткүчтөрү абсолюттук маанисинде сыяктуу эле, салыштырмалуу маанисинде да төмөндөгөн. Ошондой болсо да, айрым көрсөткүчтөрдүн начарлагандыгына карабастан, банк тутумунда системалуу каатчылыкка жол бербөөгө мүмкүн болду. Улуттук банк тарабынан тиешелүү чаралардын өз убагында кабыл алынышы, анын ичинде коммерциялык банктарга атайын режимдердин киргизилиши депозиттердин агылып чыгышына бөгөт коюуга жана аманатчылардын банк тутумуна карата ишенимин сактап калууга мүмкүнчүлүк түздү.

Бүтүндөй алганда, банк тутуму ликвиддүүлүктүн жеткиликтүү деңгээлине ээ болуу менен туруктуулугун сактап келет, мында коммерциялык банктардын капиталынын шайкештигинин анык көрсөткүчтөрү белгиленген ченемдерден артууда. Жалпы макроэкономикалык жана саясий жагдай начарлаган шартта, кредиттик портфелдин сапаты жана банк тутумунун башка көрсөткүчтөрү начарлоосу ыктымал, ошондой болсо да, тобокелдиктерге жалпы баа берүү көрсөткөндөй, кыска мөөнөттүү мезгилде банк тутуму айрым бир кошумча финансылык тобокелдиктерге туруштук бере алат.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелер секторунда көрсөткүчтөрдүн өсүшүнүн улануусу белгиленген. Алсак, кредит портфелинин өсүш арымынын басандоосу шартында, банктык эмес финансы-кредит мекемелердин активдеринин жана капиталынын көлөмүнүн өсүшү байкалган.

Ошентип, ички социалдык-саясий жагдайлардын финансы-экономикалык системанын айрым көрсөткүчтөрүнө терс таасирин тийгизгендигине карабастан, анын туруктуулугунун сакталып турушу белгиленген, ошол эле учурда банктык жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр спектринин кеңейгендиги жана сапатынын жакшыруусу байкалууда.

I. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФИНАНСЫ-КРЕДИТ СИСТЕМАСЫНЫН АБАЛЫ

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча финансы-кредит системасынын чогуу алгандагы активдери¹ 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 11,7 пайызга кыскарган, ошол эле учурда, бул көрсөткүчтүн өсүшү банктык эмес финансы-кредит мекемелер системасында да байкалган.

Чогуу алгандагы кредит портфелинин ички дүн продуктуга карата (ИДП)² катышы катары аныкталган финансылык ортомчулук көрсөткүчү, өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда төмөндөө менен 15,3 пайызды (1.1-график) түзгөн. Финансы-кредит системасынын кредит портфелинин өсүшү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, кароого алынып жаткан мезгилде 6,8 пайыз³ чегинде катталган.

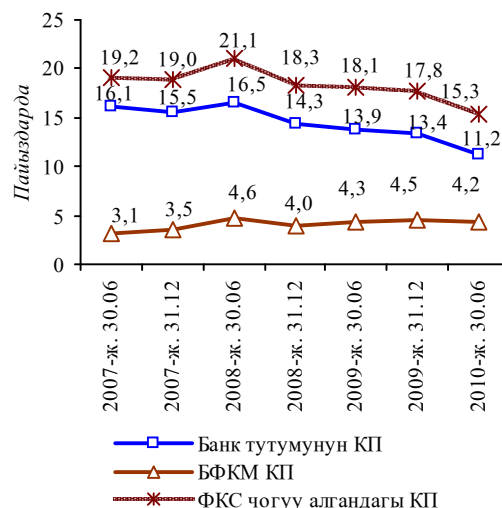
Банктар финансы-кредит системасында үстөмдүк абалды ээлөөсүн улантышууда (1.2-график) жана кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча, финансы-кредит системасынын чогуу алгандагы кредит портфелиндеги алардын үлүшү 72,3 пайызды⁴ түзгөн, бул 2009-жылдын ушул эле мезгилине караганда 3,7 пайыздык пунктка аз.

Потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга атайын камдын (РППУ) банк тутумунун жана БФКМдердин кредиттеринин көлөмүнө карата катышынын динамикасы банктардын кредит портфелинин бир аз начарлагандыгын айгинелеп турат (1.3-график). БФКМдердин кредит портфелиндеги атайын РППУнун үлүшү 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча көбөйүү менен 2,9 пайызды түзгөн, ал эми банк тутумунда бул көрсөткүч 7,2 пайызды түзүү менен 3 пайыздык пунктка көбөйгөн.

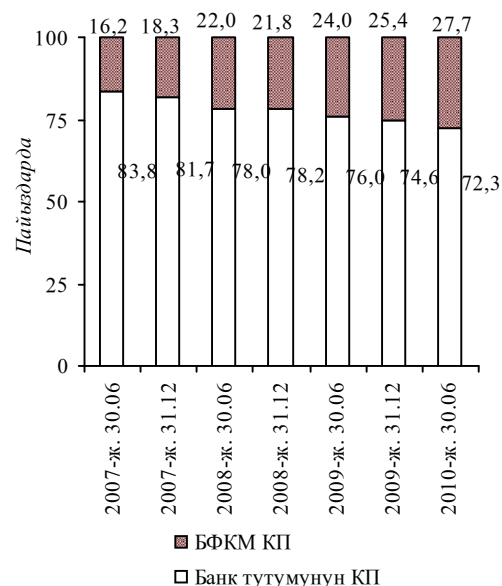
Отчеттук мезгил ичинде өткөн жылдын ушул эле

1.1-график. Финансы-кредит системасынын (ФКС) кредит портфелинин (КП) өзгөрүү динамикасы

ИДПга карата пайыздарда

1.2-график. Чогуу алгандагы кредит портфелинин (КП) түзүмү

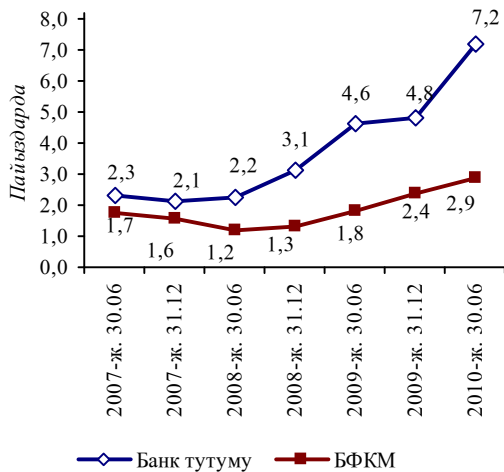
¹ Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелердин көрсөткүчтөрү, бул жерде Финансы-кредит системасынын иликтөөгө алынып жаткан көрсөткүчтөрү катары каралат.

² Эсептөөдө акыркы 12 ай ичиндеги айкын ИДП боюнча маалыматтар эске алынат.

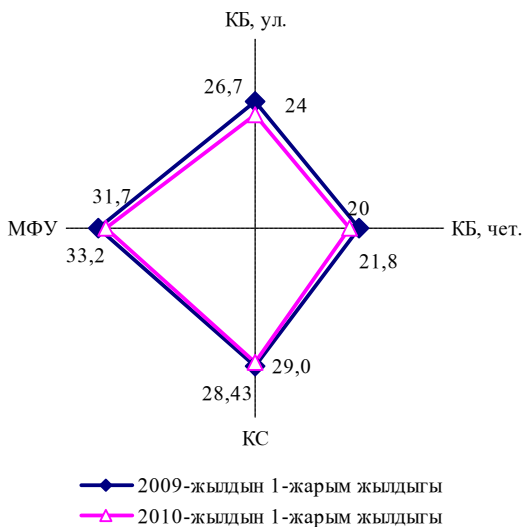
³ Банк тутумунун кредит портфели банкрот болгон банктардын кредит портфелин да камтыйт.

⁴ Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдүү банктык отчеттогу маалыматтар боюнча (ПРБО).

1.3-график. Банк тутумунун жана БФКМдин кредит портфелдериндеги атайын РППУнун деңгээли

1.4-график. Ар кандай ФКМдин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер
пайыздар

Эскертүү: КБ, ул. – Улуттук валюта коммерциялык банктарда; КБ, чет. – Чет өлкө валютасында коммерциялык банктарда; КС – кредиттик союздар; МФУ – микрофинансылык уюмдар.

мезгилине салыштырганда коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөөсү байкалган.

1.4-графикте коммерциялык банктар жана банктык эмес финансы-кредит мекемелер тарабынан берилген кредиттер боюнча (улуттук жана чет өлкө валютасында) орточо салмактанып алынган пайыздык чендер чагылдырылган, ал белгилүү бир деңгээлде кредиттик ресурстардын наркынын өзгөрүшүнүн деңгээлин жана багытын баалоого мүмкүнчүлүк берет.

Коммерциялык банктардын жаңы берилген кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин деңгээли чет өлкө валютасындагы сыяктуу эле, улуттук валютада да төмөндөгөн. Алсак, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээли 1,8 пайыздык пунктка, ал эми улуттук валютада 2,7 пайыздык пунктка азайган.

Ошентип, Кыргызстандын финансы-кредит системасынын кароого алынып жаткан мезгил ичиндеги абалын төмөнкүчө мүнөздөөгө болот:

- банк тутумунун абсолюттук сыяктуу эле, салыштырма көрсөткүчтөрүнүн төмөндөөсү менен;
- финансылык ортомчулук көрсөткүчүнүн өсүшүнүн басандоосу менен мында, бул көрсөткүчтүн өсүш арымынын олуттуу басандоосу банк тутумунда байкалган;
- коммерциялык банктардын кредит портфелинин сапаттык мүнөздөмөсүнүн начарлоосу менен;
- бүтүндөй банк тутуму боюнча кредиттик тобокелдиктин артышы менен.

II. БАНК ТУТУМУНУН АБАЛЫ

2.1. Банк тутумунун түзүмү

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча республикада 242 филиалы жана 490 аманат кассасы бар 22 коммерциялык банк (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) иштеп турган, 22 банктын 15 банкы - чет өлкө капиталын тартуу менен иш алып барат, анын ичинен 10 банкта чет өлкөлөрдүн катышуусу 50 пайыздан көбүрөөктү түзгөн. Республиканын бардык банк мекемелери иш чөйрөсүнө жараша универсалдуу болуп саналышат.

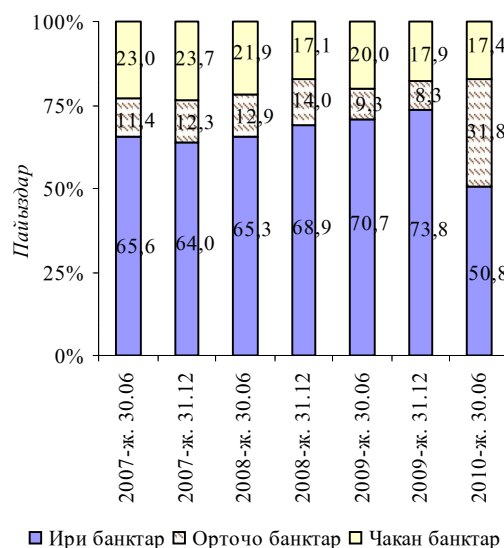
Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында Кыргыз Республикасынын 5 коммерциялык банкына Убактылуу жетекчилик режими, ал эми 1 коммерциялык банкка консервация режими киргизилген.

Улуттук банк тарабынан тиешелүү чаралардын өз убагында кабыл алынышы жана бир катар коммерциялык банктарга атайын режимдердин киргизилиши депозиттердин агылып чыгышына бөгөт коюуга жана аманатчылардын банк тутумуна карата ишенимин сактап калууга мүмкүнчүлүк берген. Бул өз кезегинде, гарантиялык мезгилдин келип жетишине бөгөт коюуга шарт түзгөн жана Депозиттерди коргоо фондусунан компенсацияларды алуу максатында, Депозиттерди коргоо агенттигине кайрылуу зарылчылыгы да келип чыккан эмес. Биринчи жарым жылдыктын акырына карата абал боюнча Депозиттерди коргоо фондунун өлчөмү 356,5 млн.сомду түзгөн.

Бүтүндөй алганда, кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун негизги көрсөткүчтөрү апрель жана июнь айларындагы социалдык-саясий жагдайлардан улам абсолюттук маанисинде сыяктуу эле, салыштырма маанисинде да, көбүнчө активдер, милдеттенмелер (анын ичинде депозиттик база) жана капитал төмөндөгөн.

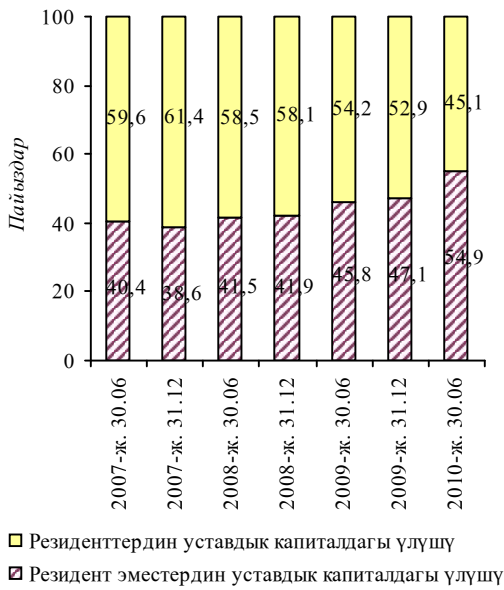
Банк тутумунун түзүмүнө "ири", "орто" жана "ча-

2.1.1-график. Банк тутумунун банктар тобу боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

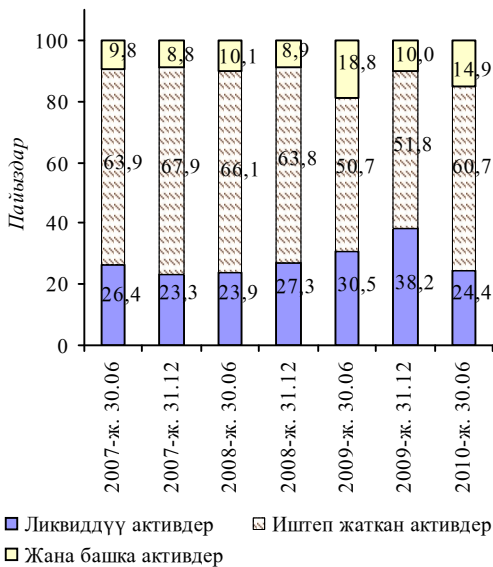

2.1.2-график. Банк тутумунун уставдык капиталынын түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.3-график. Банк тутумунун активдеринин түзүмүнүн өзгөрүүсү

кан" банктар¹ топторунан турган рынок сегменти көз карашынан анализдөөлөрдү жүргүзүү (2.1.1-график), кароого алынып жаткан мезгилде салыштырмалуу салмагы 23 пайыздык пунктка төмөндөгөн "ири" банктардын рыноктук үлүшүнүн олуттуу төмөндөгөндүгүн тастыктоодо. Мында, "орто" банктардын үлүшү 23,5 пайыздык пунктка көбөйүп, ал эми "чакан" банктардын үлүшү 0,5 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

"Ири" банктар сегментин 50,8 пайыз рыноктук үлүштү ээлеген эки банк түзөт. Бул банктар банк тутумунун чогуу алгандагы кредиттеринде 31,8 пайыз, чогуу алгандагы депозиттик базада (банктардын жана башка ФКМдердин депозиттерин жана бийлик органдарынын депозиттерин эске албаганда) 31,7 пайыз, чогуу алгандагы милдеттенмелерде жана активдерде 29,3 жана 23,5 пайыз жогорку үлүштү ээлеген көрсөткүчү боюнча "ири" банктар катарына чегерилген.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банк тутумунун чогуу алгандагы капиталы 28,9 пайызга төмөндөгөн. Төмөндөө потенциалдуу жоготууларга жана чыгым тартууларга кам боюнча кошумча чыгашаларды убактылуу жетекчилик жана консервация режиминде турган банктардагы проблемалуу кредиттер боюнча чегерүүгө байланыштуу жүргөн.

Коммерциялык банктардын уставдык капиталындагы чет өлкө капиталынын үлүшү 45,1 пайызды (2010-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына карата - 52,9 пайыз, 2.1.2-график) түзгөн.

Резиденттердин уставдык капиталынын жалпы өсүш арымы 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын ичинде 17,5 пайызды, ал эми резидент эместердин уставдык капиталынын төмөндөөсү 14,3 пайызды түзгөн.

¹ Бул басылмада иликтөөлөрдү жүргүзүү максатында, «ири» банктар катары банк рыногунда үлүшү (d_i) 10% ашкан банктар (суммардык активдерде кредиттерде, депозиттерде жана милдеттенмелерде үлүштүн орточолонгон квадраты), 5% тен 10% чейинкини түзгөндөр «орто» банктар, ал эми 5% жетпегенди түзгөндөр «чакан» банктар катары түшүндүрүлөт. Бул төмөнкү формула боюнча эсептелет:

$$d_i = \frac{X_i}{\sum_{i=1}^N X_i} \quad \text{— мында, } i\text{-банктын банк секторундагы үлүшү,}$$

мында N – иштеп жаткан коммерциялык банктардын саны;

$$X_i = \frac{d_A^2 + d_{КР}^2 + d_D^2 + d_{Об}^2}{4} \quad \text{— төмөнкү көрсөткүчтөр боюнча}$$

орточо арифметикалык өлчөм: (d_A^2) – банктардын чогуу алгандагы активдериндеги, кредиттердеги ($d_{КР}^2$), депозиттердеги (d_D^2) жана милдеттенмелердеги ($d_{Об}^2$) i -банктын активдеринин үлүшүнүн квадраты.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата банк тутумунун активдеринин төмөндөөсү (-23,5) пайызды түзгөн. Чогуу алгандагы активдердин түзүмүнүн өзгөрүүсүн карап көрүп (2.1.3-график) банктардын активдеринин 60,7 пайызы иштеп тургандар² экендигин белгилеп кетүү зарыл, ал эми алардын үлүшү 8,9 пайыздык пунктка көбөйгөн. Мында ликвиддүү активдердин³ банк тутумундагы чогуу алгандагы активдердеги үлүшү 38,2 пайыздан 24,4 пайызга чейин төмөндөгөн. Активдердин бул категориясынын төмөндөөсү резидент эместерден болушкан юридикалык жактардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттеринин олуттуу көлөмүнүн "алынып чыгып кетишинен" жана буга ылайык башка банктардагы корреспонденттик эсептерде каражаттардын азайуусунан улам жүргөн.

Банктардын Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдик деңгээлден арткан ликвиддүүлүгү, аларга ликвиддүү активдердин үлүшүн зарыл болгон көлөмдө кыскартуунун эсебинен экономиканы кредиттөөнү көбөйтүүгө шарт түзөт.

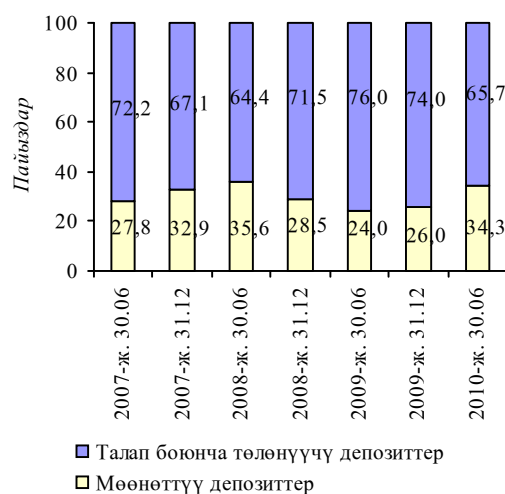
"Жана башка" активдердин үлүшү 14,9 пайызды түзүү менен өскөн.

Ислам каржылоо принциптерине ылайык операцияларды жүргүзүү уланууда. Мындай операциялардын көлөмү 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 481 млн. сомду (2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына карата - 365,1 млн. сомду) түзгөн.

Коммерциялык банктардын жайгаштырылган ресурстардын негизги булагы катары депозиттик базасына жүргүзүлгөн иликтөөлөр төмөнкүлөрдү көрсөткөн.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында (-24,3) пайызды түзгөн, банк тутумунун депозиттик базасынын төмөндөөсү катталган, мында депозиттердин суммасы 29,0 млрд. сомго чейин кыскарган. Депозиттердин түзүмүндө жеке адамдардын аманаттарынын үлүшү 33,3 пайызды түзгөн (8,2 пайыздык пунктка көбөйүү). Мында жеке адамдардын депозиттеринин көлөмү 0,6 пайызга көбөйгөн.

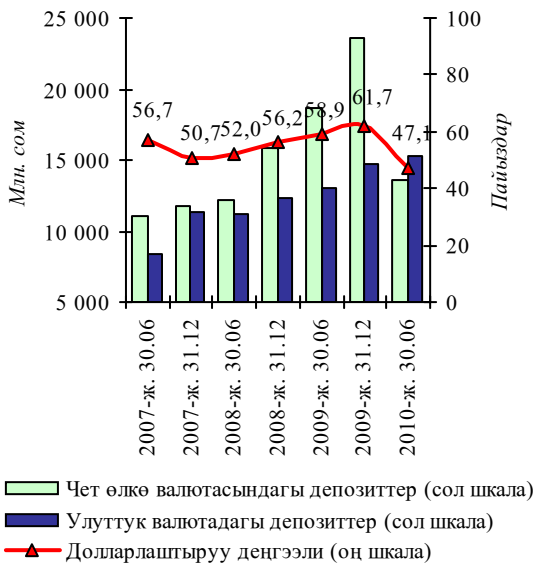
2.1.4-график. Банк тутумунун депозиттеринин тартуу мөөнөттөрү боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

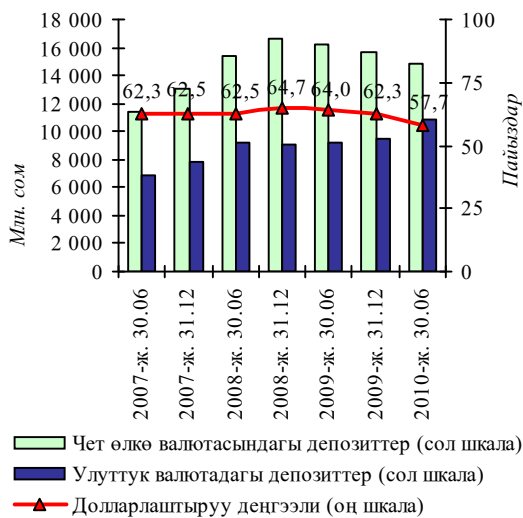
² Кредиттер ФКМдерге жайгаштырылган депозиттер, баалуу кагаздар жана пайыздык киреше алып келген, отчеттук күнгө карата абал боюнча баланста эске алынган башка жайгаштыруулар иштеген активдерди түшүндүрөт

³ Ликвиддүү активдер дегенден улам, банктардын кассалардагы жана корреспонденттик эсептердеги каражаттарын түшүнүү зарыл.

2.1.5-график. Банк тутумунун депозиттеринин валюталардын түрлөрү боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.6-график. Банк тутумунун кредит портфелинин валюталардын түрлөрү боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.7-график. Банк тутумунун кредит портфелинин түзүмүнүн жайгаштыруу мөөнөттөрү боюнча өзгөрүүсү

Юридикалык жактардын депозиттеринин салыштырма салмагы 51,8 пайызды түзгөн (9,7 пайыздык пунктка төмөндөгөн), ал эми алардын көлөмү 36,3 пайызга төмөндөгөн.

Калган үлүштү (14,9 пайызды) Кыргыз Республикасынын бийлик органдарынын депозиттери ээлейт. Депозиттердин бул категориясынын төмөндөөсү 15,9 пайыз чегинде катталган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банктардын бардык депозиттик базасынан мөөнөттүү депозиттердин үлүшүнүн 34,3 пайызга чейин көбөйүүсү жүргөн (2.1.4-график). Бул, өз кезегинде, банктардын экономиканы орто мөөнөттүк жана узак мөөнөттүк каржылоого алышын арттыруу боюнча потенциалын жогорулатат. Мында, жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттери 3,2 пайызга төмөндөгөндүгүн жана абсолюттук маанисинде 5 993,7 млн. сомду түзгөндүгүн белгилей кетүү зарыл.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында банк тутумунун депозиттик базасынын "долларлашуу" деңгээлинин төмөндөгөндүгү (2.1.5-график) белгиленген. Бул көрсөткүч 2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 61,7 пайызга каршы 47,1 пайызды түзгөн. Юридикалык жактардын депозиттеринин "долларлашуу" деңгээли кароого алынып жаткан мезгилдин акырында 23,7 пайыздык пунктка төмөндөө менен юридикалык жактардын чогуу алгандагы депозиттеринин 48,7 пайызын түзгөн. Жеке адамдардын чет өлкө валютасындагы депозиттеринин үлүшү 0,5 пайыздык пунктка төмөндөө менен жеке адамдардын чогуу алгандагы депозиттеринин 59 пайызын түзгөн.

Банк тутумунун чогуу алгандагы *кредит портфели*⁴ кароого алынып жаткан мезгилдин акырында 25,7 млрд. сомду түзүү менен 2,3 пайызга өскөн. Мында, коммерциялык банктардын кредиттеринин "долларлашуу" деңгээли төмөндөө менен кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата 57,7 пайызды (2.1.6-график) түзгөн.

Узак мөөнөттүү кредиттердин үлүшү⁵ 61,1 пайыздан 60,2 пайызга чейин төмөндөгөн, ал эми абсолюттук

⁴ 1 жылдан ашыгыраак мөөнөткө берилген кредиттер узак мөөнөттүү кредиттер катары түшүндүрүлөт

⁵ 1 жылдан ашыгыраак мөөнөткө берилген кредиттер узак мөөнөттүү кредиттер катары түшүндүрүлөт.

маанисинде өсүш 0,8 пайыз чегинде катталган. Белгиленгендей эле, кайтарып берүү мөөнөтү бир жылга жетпеген кредиттердин салыштырма салмагы бир аз өсүү менен салыштырмалуу жогору бойдон калган (39,8 пайыз, 2.1.7-график).

Кредиттер боюнча колдонуудагы пайыздык чендерди баалоо үчүн пайыздык чендердин өзгөрүү коэффициенти, кредиттер боюнча орто жана орточо салмактанып алынган пайыздык чендер сыяктуу мүнөздөмөлөр каралган.

Улуттук валютада берилген кредиттер боюнча алардын 6 ай аралыгындагы орточо арифметикалык мааниси катары эсептелинген пайыздык чендер 24,0 пайызды, чет өлкө валютасында 20,0 пайызды түзгөн. 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда улуттук валютадагы кредиттер боюнча пайыздык чен 2,5 пайыздык пунктка, ал эми чет өлкө валютасында 1,3 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Кредиттер рыногундагы пайыздык чендердин чиеленүү өлчөмүн чагылдырган вариациялануу коэффициенти улуттук валютадагы кредиттер сыяктуу эле, чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча да бир аз төмөндөгөн. 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында чет өлкө валютасындагы сыяктуу эле, улуттук валютадагы кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган чен дээрлик орточо ченге теңешкен (2.1.8, 2.1.9- графиктер).

Ошентип, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата банк секторунда төмөнкүдөй тенденциялар байкалган:

- банк тутумун капиталдаштыруунун төмөндөөсү;
- банктардын чогуу алгандагы депозиттик базасынын азаюусу;
- узак мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн айрым бир төмөндөөсү;
- банк тутумунун башка негизги көрсөткүчтөрүнүн (активдеринин, депозиттеринин, капиталдык базанын) төмөндөөсү алкагында кредит портфелдин көлөмүнүн өсүшү;
- банк тутумунун депозиттик базасынын "долларлашуу" деңгээлинин төмөндөшү.

2.1.8-график. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсү

2.1.9-график. Чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүшү

2.2. Тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүргөн негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат. Ушул бөлүктүн алкагында, банктардын өзүндө кредиттик тобокелдиктерди камтып турган активдүү операциялар кароого алынат.

Кредит портфелинин сапатына баа берүү үчүн коммерциялык банктар кредиттерди классификациялоо системасын¹ колдонот, бул система кредиттердин кайтарылбай калуусунан улам потенциалдуу чыгымдардын мүмкүн болгон деңгээлин жана тиешелүү камдарды түзүү аркылуу алардын ордун өз учурунда жабуу мүмкүнчүлүгүн аныктоого өбөлгө түзөт.

Кредит портфелинин сапатына талдап иликтөөлөрдү жүргүзүү учурунда анын сапатынын начарлап бара жатышынын алгачкы белгилерин чагылдырган классификацияланган жана мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттер айрыкча көңүл бурууну талап кылат. 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында кредит портфелиндеги классификацияланган жана мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшүнүн көбөйүүсү жүргөн (2.2.1.1-график). Мында, активдердин кайтарылбай калышы тобокелдиги көрсөткүчү (атайын РППУ менен кредит портфелинин катышы) өсүү менен 7,2 пайызды түзгөн.

Келечекте кредит портфелинин өсүшүнө же анын деңгээлинин азайышына таасир этүүчү факторлордун бири катары, "байкоого алынган" кредиттер катары классификацияланган кредиттердин көлөмүнүн өзгөрүүсүн кароого болот. Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында мына ушундай кредиттердин салыштырма салмагы олуттуу өскөн (2.2.1.2-график) жана алар жалпы кредит портфелинде басымдуу үлүштү ээлөөсүн (17,0 пайыз) улантышууда.

2.2.1.1-график. Банк тутумунун кредит портфелиндеги кредиттик тобокелдиктеринин деңгээлинин өзгөрүүсү

¹ Кредит портфелинин сапатына баа берүү максатында бардык кредиттерди кардардын банк алдындагы өз милдеттенмелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша төмөнкүдөй алты категорияга бөлүү каралган: (классификациясынын улам начарлоосу тартибинде келтирилет): нормалдуу, канааттандырылгыч, байкоо алдындагы, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттарды кайтарып берүү көз карашынан кыйла алгылыксыз мүнөздөмөлөргө ээ катары акыркы үч категориядагы кредиттер "иштебегендердин" же "классификациялангандардын" катарына кирет. Банк, көрсөтүлгөн алты категориянын ар бирине ушул категорияларга дал келүүчү, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган кам түзүүгө милдеттүү.

Банктар тарабынан кредиттердин кабыл алынган классификациясына шайкеш камдардын көлөмү түзүлгөн жана алар жалпы кредит портфелинин 9,6 пайызын түзөт (2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына карата бул көрсөткүч 6,9 пайыз чегинде катталган эле).

Классификацияланган кредиттердин сапатынын бир категорияга начарлоосу жана камдарга кошумча чегерүүлөр ишке ашырылган учурда, банк тутумунун капиталынын шайкештигин эсептөө деңгээли белгиленген ченемдик деңгээлден ашат.

Ошентип, бүтүндөй банк тутуму боюнча кредиттик тобокелдик жогорулаган.

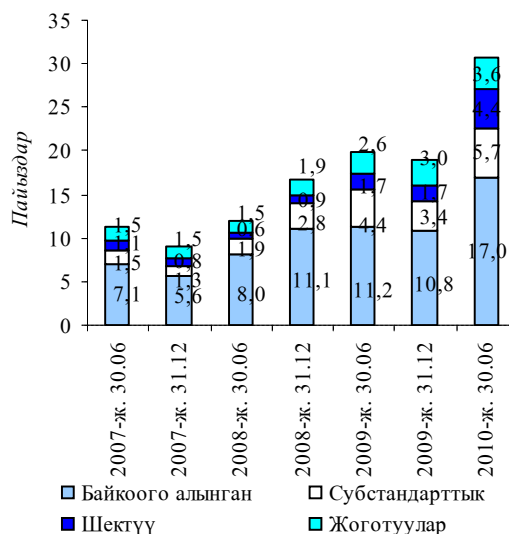
Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата "таза" кредит портфелинин салыштырма салмагы (классификацияланган кредиттер боюнча мүмкүн болуучу жоготууларга түзүлгөн атайын камды минуска чыгаруу менен кардарларга берилген кредиттер боюнча карыздын калдыктары) өткөн жарым жылдыкка салыштырганда 10,6 пайыздык пунктка көбөйүү менен банк тутумунун чогуу алгандагы активдеринин 45,8 пайызын түзгөн (2.2.1.3-график). Мында, акчалай активдердин, көбүнчө айрым жергиликтүү банктардын банк-корреспонденттердеги НОСТРО-эсептериндеги каражаттардын олуттуу төмөндөөсү жүргөн.

2.2.2. Ликвидүүлүк тобокелдиги

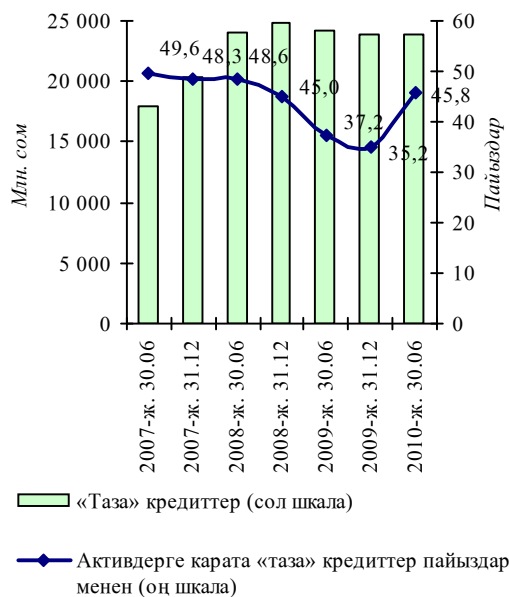
Калайык-калктын банк тутумуна карата ишеними банктар милдеттенмелерин өз убагында аткарышына көз каранды болот, ал банктарда ликвиддүүлүктүн жетиштүү деңгээлде экендигин болжолдойт. Регулятивдүү максаттарда ликвиддүүлүк тобокелдиги утурумдук ликвиддүүлүктүн² экономикалык ченеминин жардамы менен бааланат.

Банк тутуму колдоого алып турган ликвиддүүлүк ченеминин айкын деңгээли жетишээрлик жогору бойдон калууда. Банк тутуму боюнча орточо алганда, мына ушул көрсөткүчтүн эсептелинген мааниси 2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына салыштырганда 11,2 пайыздык пунктка (2.2.2.1-график) төмөндөө менен 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 75,6 пайызды түзгөн.

2.2.1.2-график. Банк тутумундагы кредит портфелин классификациялоонун өзгөрүүсү

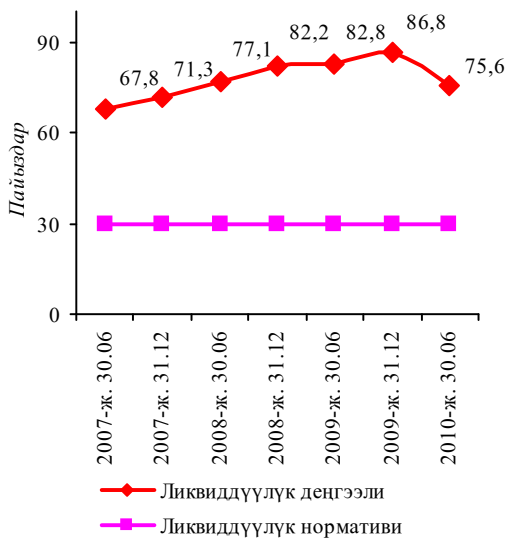

2.2.1.3-график. "Таза" кредиттер деңгээлинин өзгөрүүсү

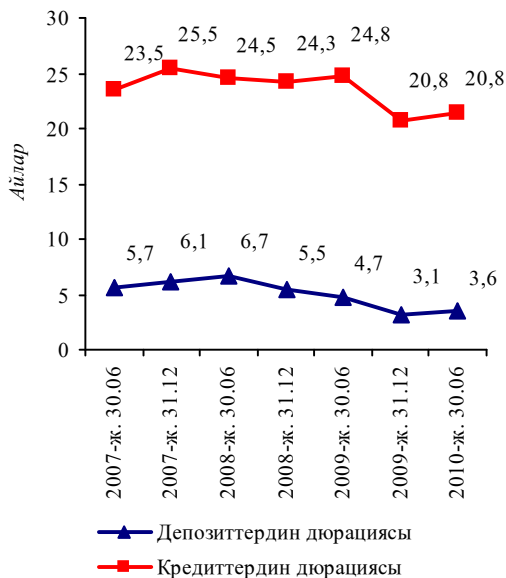

² Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминен - Улуттук банк тарабынан банктардын милдеттүү түрдө аткаруусу үчүн белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер кыска мөөнөттүү милдеттенмелердин 30 пайызынан кем эмес деңгээлде болууга тийиш.

2.2.2.1-график. Күндөлүк ликвиддүүлүктүн эсептөө маанисинин өзгөрүү динамикасы

2.2.2.2-график. Банк тутумундагы кредиттердин жана депозиттердин дюрациясынын өзгөрүү динамикасы

Депозиттердин туруктуулугунун жетишсиздиги депозиттердин жана кредиттердин дюрациясынын өзгөргөндүгү жөнүндө маалыматтар, ошондой эле каражат булактарынын туруктуулук коэффициентин эсептөө менен тастыкталат³.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде депозиттерди тартуунун жана кредиттерди жайгаштыруунун орточо алынган мөөнөттөрүнүн ортосундагы ажырым жогору бойдон сакталып калган (2.2.2.2- график), бул айрым банктарда ликвиддүүлүктү тескөө процессинде байкалышы мүмкүн болгон көмүскө дезинтермедиациялык⁴ тобокелдиктердин орун алышын чагылдырат. Ошондой болсо да, кредиттердин айрым бир бөлүгү банктар тарабынан депозиттердикинен айырмаланган (капитал, финансы мекемелеринен узак мөөнөткө карыз алуулар ж.б.) башка узак мөөнөттүү булактардын эсебинен каржылангандыгын эске алуу зарыл. Бул факт, жогоруда аталган тобокелдиктердин келип чыгуу ыктымалдыгын төмөндөтөт.

Ушул бөлүктүн 2.2.2.3-графикинде финансылык каражат булактарынын туруктуулук коэффициентинин депозиттик базанын "таза" кредит портфелине карата катышынын динамикасына салыштыргандагы өзгөрүүсү чагылдырылган. Мөөнөттүү депозиттердин депозиттик базадагы үлүшүнүн өсүшү белгиленген (2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы боюнча 26,0 пайыздан 34,3 пайызга чейин) бул, берилүүчү кредиттердин мөөнөттөрүн узартуу үчүн белгилүү бир потенциалдын бар экендигин тастыктайт жана ликвиддүүлүктү тескөө процессин турукташтырат.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында финансы каражаттарынын туруктуулук коэффициентинин жогорулоосу белгиленген (2.2.2.3-график). Депозиттердин көлөмүнүн жана "таза" кредиттердин өлчөмүнүн шайкештиги, 2009-жылдагы деңгээлине салыштырганда тартылган каражаттардын банктар тарабынан рационалдуу жана максатуу пайдаланылгандыгын тастыктап турат.

Бүтүндөй алганда, 2010-жылдын апрель жана июнь

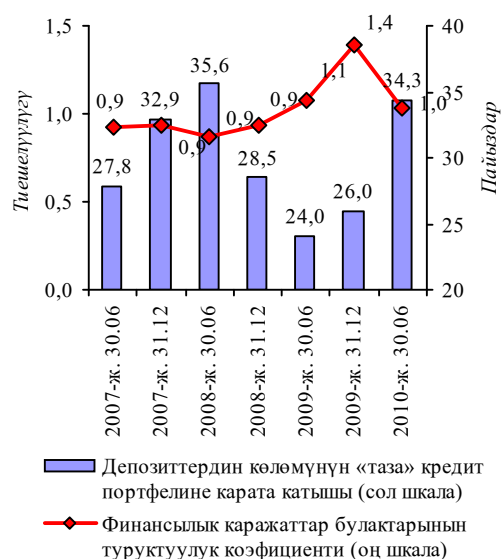
³ Финансылык каражат булактарынын туруктуулук коэффициенти банк тутумунун депозиттеринин жалпы суммасындагы мөөнөттүү депозиттердин үлүшү (пайыздарда) менен мүнөздөлөт.

⁴ Дезинтермедиация - инфляциялык күтүүлөрдүн жана/же башка терс жагдайлардын күчөп кетиши шартында, келишилген мөөнөттөн мурда калктын аманаттарды массалык түрдө алуу процесси.

айларындагы саясий окуялардын таасирине карабастан, милдеттенмелер боюнча күтүүсүз жана мезгилсиз талаптардын аткарылышы үчүн каражаттардын жетишсиздиги банк тутумунда катталган эместигин белгилей кетсек болот.

Ушул бөлүктүн 2.2.2.4-таблицасында банктардын финансылык активдерин жана милдеттенмелерин төлөө мөөнөтөрүнө тиешелүү 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча маалыматтар келтирилген. Негизинен, банктардын финансылык милдеттенмелеринин орду финансылык активдер менен жабылат, мында орун алган ажырым (активдердин милдеттенмелерден артып турушу) 6,07 млрд. сомду, анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча 13,44 млрд. сомду түзгөн. Ошентип, банктардын колунда өз финансылык милдеттенмелерин аткаруу үчүн жетиштүү активдер бар. Мында, терс ажырым 90 күнгө чейинки мезгил аралыгында байкалган, бул банктардан финансы милдеттенмелерин кыска мөөнөттүү мезгилде аткарышы үчүн активдерди жана милдеттенмелерди тескөөгө өзгөчө көңүл бурууну талап кылат.

2.2.2.3-график. Банк тутумунун ликвиддүүлүк факторлоруна баа берүү

2.2.2.4-таблица. Финансы активдерин жана милдеттенмелерин төлөө мөөнөтү (млн. сом)

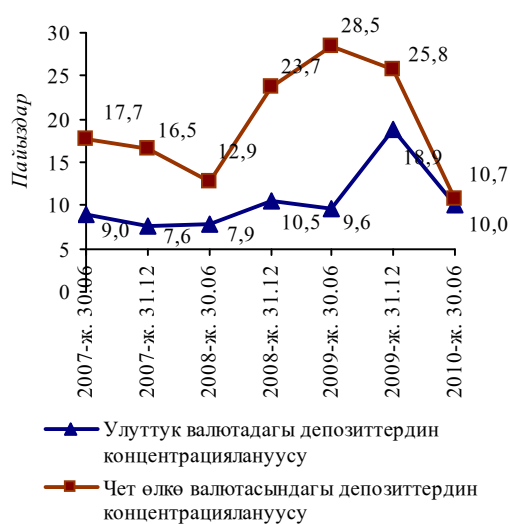
Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	30 күнгө чейин	31 күндөн 90 күнгө чейин	91 күндөн 180 күнгө чейин	181 күндөн 365 күнгө чейин	365 күндөн жогору	
1. Бардыгы болуп финансылык активдер	22 438,7	2 872,3	3 834,2	7 102,5	22 885,6	59 133,3
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	1 234,0	1 417,9	2 534,9	5 042,1	15 477,9	25 706,7
2. Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	25 725,0	12 268,8	2 813,2	5 951,3	6 307,5	53 065,9
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	3 126,2	3 137,2	1 743,2	2 342,1	1 916,9	12 265,6
3. Бардыгы болуп ажырым	-3 286,3	-9 396,5	1 021,1	1 151,2	16 578,1	6 067,4
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча ажырым	-1 892,2	-1 719,4	791,6	2 700,0	13 561,0	13 441,1

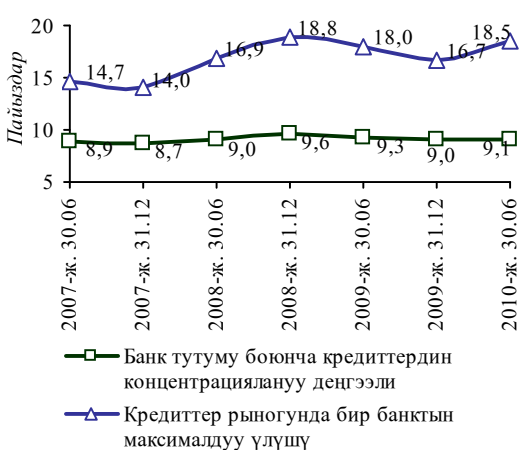
2.2.3.1-график. Депозиттердин концентрациялануусунун өзгөрүшү

2.2.3.2-график. Депозиттердин валюталардын түрлөрү боюнча концентрациялануусу

2.2.3.3-график. Кредиттердин концентрациялануусунун өзгөрүүсү

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Депозиттердин концентрациялануу өзгөчөлүгү.

Ушул бөлүктүн 2.2.3.1- графигинде чагылдырылгандай эле 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутуму боюнча депозиттердин концентрациялануу деңгээли жана бир банктын депозит рыногундагы максималдуу үлүшү кескин төмөндөгөн. Депозиттер рыногунун катышуучулар арасында концентрациялануусу⁵ жалпы кабыл алынган градациянын көз карашынан алганда "төмөн" болгон (10 пайыздан төмөн), бир банктын максималдуу үлүшү 45,1 пайыздан 18,3 пайызга чейин төмөндөгөн.

Ушуну менен бирге эле, депозиттердин концентрациялануусу кескин төмөндөгөн, улуттук валютада: 18,0 пайыздан 10,0 пайызга чейин, чет өлкө валютасында 25,8 пайыздан 10,7 пайызга чейин (2.2.3.2-график). Жогоруда белгиленгендер депозит рыногунда банктар тарабынан кардарлардын тартылышына атаандаштыктын күч алышы ыктымал экендигин тастыктайт.

Банк тутумундагы концентрациялануу деңгээлине башка көрсөткүчтүн - "Төрт ири банктын үлүшүнүн" жардамы менен баа берүү да депозиттердин концентрациялануусунун 65,2 пайыздан 52,7 пайызга чейин төмөндөгөндүгүн тастыктоодо, мында бул төрт ири банктын курамы 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде өзгөргөн эмес.

Кредиттердин концентрациялануу өзгөчөлүктөрү. 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун кредит портфелинин айрым бир өсүшү кредиттердин концентрациялануусунун бир аз өсүшү менен коштолгон. Мында, өзүнчө банктын кредиттер рыногундагы үлүшү 2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына салыштырганда өскөн (2.2.3.3-график).

"Төрт ири банктардын үлүшү" көрсөткүчүнө тиешелүү, кароого алынып жаткан мезгилде кредиттердин концентрациялануусу 50,9 пайыздан 51,5 пайызга чейин жогорулагандыгын белгилөөгө болот, мында бул

⁵ Концентрациялануу тобокелдигине "жогору", "алгылыктуу" же "төмөн" чекте сыяктуу баа берүү концентрациялануу деңгээлинин жалпы кабыл алынган градациясына негизделген. Алсак, концентрациялануу тобокелдиги, эгерде анын деңгээли 10 пайызга чейинкини түзсө "төмөн", 10 пайыздан 18 пайызга чейинкини түзсө "алгылыктуу", ал эми 18 пайыздан жогору болсо, "жогорку" деңгээлде деп эсептелинет. Мисалы, 50 пайызга барабар болгон концентрациялануу индекси рынокко бирдей үлүштөгү 2 катышуучунун, ал эми 33 пайызда 3 катышуучунун катышуусуна эквивалентүү ж.б.

төрт ири банктын курамы 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында өзгөрүүсүз калган.

Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында чет өлкө валютасындагы кредиттердин концентрациялануу көрсөткүчү 12,0 пайыздан 11,8 пайызга чейин, ал эми улуттук валютада 12,0 пайыздан 11,1 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.3.4-график).

Экономика тармактары боюнча кредиттердин концентрациялануу тобокелдигине жүргүзүлгөн иликтөөлөрдүн натыйжасы боюнча, концентрациялануу деңгээли тармакка жараша "ортодон" "жогоруга" чейин өзгөрүп тургандыгы байкалган. (2.2.3.5-таблица).

Ушул бөлүктүн 2.2.3.6-таблицасында келтирилген маалыматтарга негизделип, банктардын чогуу алгандагы кредит портфелинин түзүмүндө сооданы жана айыл-чарбасын кредиттөө, бир аз өсүшкө ээ болгондугу байкалган.

Айыл-чарба керектөөлөрүнө, соодага жана ипотекага берилген кредиттердин жогорку концентрациялануусу, өзүнчө банктар тарабынан ушул тармактарды кредиттөөдө олуттуу тобокелдиктер камтылып жаткандыгын тастыктаган.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын банк тутумунда улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасында да депозиттердин концентрациялануусунун кескин төмөндөөсү белгиленген. Улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча концентрациялануу деңгээли да төмөндөгөн, бирок "алгылыктуу" чекте калган. Экономиканын тармактары боюнча кредиттердин концентрациялануу деңгээли бүтүндөй банк тутуму боюнча "алгылыктуудан" "жогоркуга" чейин тармагына жараша өзгөрүлүп турган. Бул рыноктун катышуучулары боюнча депозиттердин концентрациялануу көрсөткүчүнүн олуттуу төмөндөөсү "ири" банктар тобуна кирген банктын үлүшүнүн төмөндөөсүнөн улам келип чыккан.

2.2.3.4-график. Кредиттердин валюталардын түрлөрү боюнча концентрациялануусу

2.2.3.5-таблица. Банктардын ишинин экономиканын тармактарын кредиттөө боюнча концентрациялануусу (пайыздарда)*

	2008-ж. 30.06	2008-ж. 31.12	2009-ж. 30.06	2009-ж. 31.12	2010-ж. 30.06	Өткөн жылга карата четтөө (пайыздык пункттарда)
Өнөр жайы	20,6	18,6	15,7	15,8	15,5	-0,3
Айыл чарбасы	49,1	50,3	50,0	48,6	43,9	-4,7
Транспорт	25,5	24,3	23,3	20,5	20,7	0,2
Байланыш	74,7	72,6	67,2	97,3	75,0	-22,3
Соода	10,2	11,5	10,9	11,9	11,0	-0,9
Даярдоо жана кайра иштетүү	32,2	32,7	34,8	39,9	30,9	-9,0
Курулуш	14,6	13,5	12,0	12,0	10,5	-1,5
Ипотека	16,8	17,9	17,8	19,1	20,6	1,5
Керектөө кредиттери	13,1	11,7	12,2	11,8	11,4	-0,4
Соц. кызмат көрсөтүүлөр	58,9	65,5	40,1	40,6	41,5	0,9
Жана башкалар	15,5	15,5	16,6	18,0	18,2	0,2

* Концентрациялануу Херфиндалдын-Хиршмандын индексинин негизинде аныкталат, ал банктардын тармактарды кредиттөөнүн жалпы көлөмүндөгү салыштырма салмагынын квадраттык суммасы катары эсептелинет. Концентрациялануунун 100 пайызга барабар индекси рыноктун белгилүү бир сегментин толугу менен монополизациялоону, 50% - бирдей үлүштөгү эки катышуучуну, 33%- 3 катышуучуну жана башканы түшүндүрөт.

2.2.3.6-таблица. Банктардын кредит портфелинин экономиканын тармактары боюнча түзүмү (пайыздарда)

	2008-ж. 30.06	2008-ж. 31.12	2009-ж. 30.06	2009-ж. 31.12	2010-ж. 30.06	Өткөн жылга карата четтөө (пайыздык пункттарда)
Өнөр жайы	6,2	5,7	6,1	5,5	5,3	-0,2
Айыл чарбасы	11,9	11,5	12,1	12,2	13,0	0,8
Транспорт	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	0,1
Байланыш	0,3	0,5	0,4	0,1	-	-0,1
Соода	36,7	36,1	38,2	41,5	43,0	1,5
Даярдоо жана кайра иштетүү	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	-0,1
Курулуш	7,8	9,5	8,5	7,7	7,5	-0,2
Ипотека	13,9	14,0	13,2	12,3	11,4	-0,9
Керектөө кредиттери	8,4	8,3	7,8	8,0	7,3	-0,7
Соц. кызмат көрсөтүүлөр	0,4	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1
Жана башкалар	13,0	12,4	12,2	11,2	10,9	-0,3
Жыйынтыгында	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

2.3. Капиталдын шайкештик деңгээли

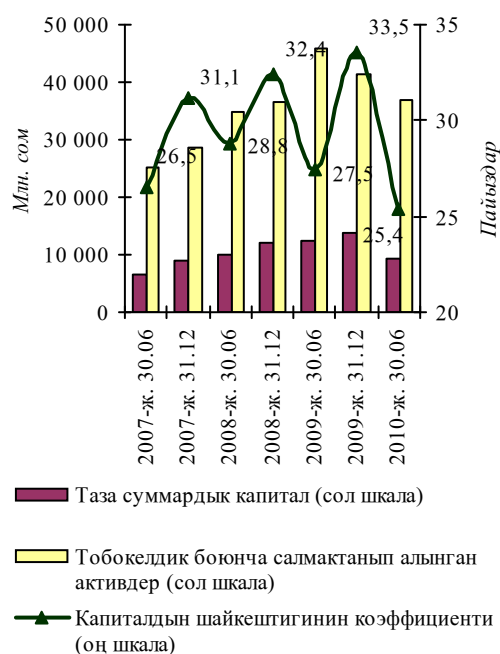
Банк ишине мүнөздүү болгон бардык тобокелдиктер түпкүлүгүндө келип, ошол иштин финансылык натыйжасынан көрүнүү менен (байкалып жаткандай эле тике чыгымдар сыяктуу эле, тиешелүү камдарды түзүүгө кеткен чыгашалар аркылуу болочоктогу чыгымдардын ыктымалдуулугунун жогорку үлүштө экендиги) банктын өздүк каражаттарынын - анын капиталынын өлчөмүнө таасири тийгизет, ал банктын потенциалдуу терс өзгөрүүлөргө туруштук берүү мүмкүнчүлүгүн мүнөздөйт.

Банк тутуму боюнча орточо алганда, 12,0 пайыз деңгээлинде капиталдын шайкештик нормативинин белгиленген минималдуу маанисинде бул көрсөткүч 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 25,4 пайызды түзгөн (2.3.1-график). Банк тутумунун капиталынын шайкештик деңгээлинин төмөндөөсү айрым коммерциялык банктардын олуттуу чыгымга тартууларынын эсебинен жүргөн.

Мында, капиталдын шайкештигинин айкын деңгээли тобокелдиктүү жана кирешелүү активдердин көлөмүн, башка банктардын ишинде орун алган тобокелдиктердин жол берилген деңгээлинен ашырбастан, 2 эседен көбүрөөккө кошумча көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.

Жогоруда белгиленгендер банк тутумунун тышкы таасирлерге салыштырмалуу туруктуу экендигин жана финансылык ортомчулук деңгээлинин жана банк тутумунун ишин келечекте натыйжалуу ишке ашырылышын арттыруу үчүн потенциалдын бардыгын тастыктайт.

2.3.1-график. Банк тутумунун капиталынын шайкештик көрсөткүчтөрүнүн өзгөрүүсү

2.4. Финансылык натыйжалар

Банк ишининин кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчүнөн болуп, алынган пайданын активдердин орточо деңгээлине карата катышы катары аныкталган, активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле алынган пайданын биринчи деңгээлдеги капиталдын өлчөмүнө карата катышы катары аныкталган, салынган капиталдан кирешелүүлүк деңгээли (ROE) саналат.

Кыргыз Республикасынын банк тутумунда 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча жылдык мааниде эсептелген ROA 2,5 пайызды түзгөн (2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча - 2,5 пайыз), ал эми ROE жылдык мааниде эсептөөдө (-58,0) пайыз чегинде катталган (2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча - 13,6 пайыз).

Банк тутумунун кирешелүүлүгүнүн активдердин орточо маанисине карата негизги көрсөткүчү боюнча, таза пайыздык кирешенин өсүшү байкалган (6,3 пайыздан 6,5 пайызга чейин), ал пайыздык кирешелердин пайыздык чыгашаларга салыштырганда көбүрөөк өсүшүнүн эсебинен келип чыккан (2.4.1-таблица).

2.4.1-таблица. Банк тутумунун кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчтөрү
(бир мезгил үчүн (жарым жылдык) активдердин орточо маанисине карата пайыздарда)

	31.12.08	30.06.09	31.12.09	30.06.10
Бардыгы болуп пайыздык кирешелер	11,6	10,0	9,6	9,3
Бардыгы болуп пайыздык чыгашалар	4,0	3,6	3,3	2,8
Таза пайыздык киреше	7,5	6,4	6,3	6,5
РППУга чегерүүлөр (кредиттер боюнча)	0,8	0,9	0,6	2,3
РППУга чегерүүлөрдөн кийинки таза пайыздык киреше	6,7	5,5	5,7	4,1
Бардыгы болуп пайыздык эмес кирешелер	23,3	17,8	16,8	16,7
Бардыгы болуп пайыздык эмес чыгашалар	17,8	13,8	12,5	13,1
Бардыгы болуп башка операциялык жана администрациялык чыгашалар	8,0	6,4	6,8	7,2
РППУга чегерүүлөр (жана башка активдер боюнча)	0,0	0,3	0,3	11,5
Салык салынганга чейинки таза киреше (чыгаша)	4,2	2,8	2,8	-11,0
Пайдага салынган салык	0,4	0,3	0,3	0,2
Таза пайда (чыгым)	3,8	2,5	2,5	-11,2
Активдердин бир мезгил ичиндеги орточо мааниси (млрд. сом)	48,5	61,6	64,1	63,8

Коммерциялык банктардын пайыздык эмес кирешелерин жана чыгашаларын кароого алууда пайыздык эмес кирешелердин төмөндөөсү (активдердин орточо деңгээлине карата 16,8 пайыздан 16,7 пайызга чейин) жана пайыздык эмес чыгашалардын (12,5 пайыздан 13,1 пайызга чейин) өсүшү катталган. Банктардын операциялык жана административдик чыгашаларынын деңгээли 0,4 пайыздык пунктка өскөн.

Пайда салыгы боюнча чегерүүлөр деңгээли өзгөрүүсүз калган, ошентип, келип чыккан таза пайда 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичиндеги активдердин орточо маанисине карата 2,5 пайызды түзгөн.

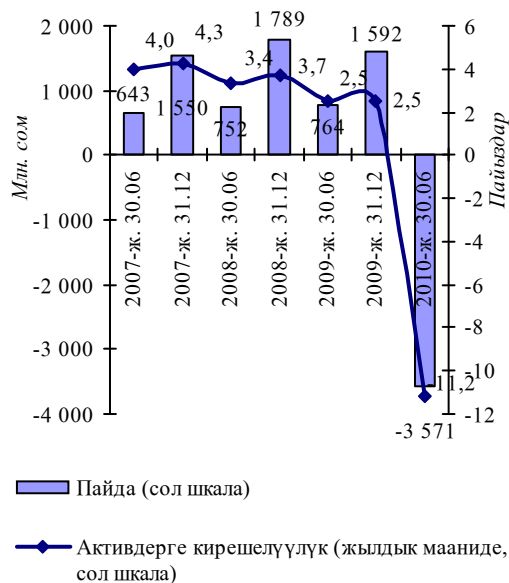
Банк тутумунун 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча таза чыгым тартуулары абсолюттук мааниде алганда 3,57 млрд. сомду түзгөн, ал эми өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча таза пайда 1,59 млрд. сом чегинде катталган эле (2.4.2-график).

Кредиттер боюнча пайыздык кирешенин берилген кредиттер боюнча карыздын калдыктарынын орточо маанисине карата катышы катары аныкталган кредит портфелинин кирешелүүлүгү 0,1 пайыздык пунктка жогорулоо менен кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 20,3 пайызды түзгөн (2.4.3-график).

Активдердин кызматкерлердин санына карата катышы кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата 5,7 млн. сомду түзгөн (өткөн жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына карата 7,4 млн. сом). Бул активдердин төмөндөөсүнө байланыштуу болгон, ал (-23,5) пайызды түзгөн, ал эми ошол эле учурда кызматкерлердин саны 0,1 пайызга көбөйгөн.

Ошентип, банк тутуму бүтүндөй алганда кароого алынып жаткан мезгил ичинде чыгымга дуушар болгон, бул чыгымдар проблемалуу банктардын чыгымдарына гана байланыштуу болгон. Башка банктар 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча пайдага ээ болушкан. Мында, капиталдын шайкештик ченеминин орточо маанисинин деңгээли банктардын жигердүү операцияларынын кошумча кеңейүүсү ыктымалдуулугун тастыктайт. Активдерди пайдалануунун натыйжалуулугу төмөн кирешелүү активдердин үлүшүн кийинчерээк төмөндөтүү аркылуу жогорулашы мүмкүн.

2.4.2-график. Активдердин кирешелүүлүгүнүн өзгөрүүсү

2.4.3-график. Операциялардын айрым түрлөрүнүн кирешелүүлүк көрсөткүчү

2.5. Финансы ортомчулугунун көрсөткүчтөрү

Финансылык ресурстарды экономика тармактарында кайрадан бөлүштүрүү үчүн топтогон финансылык ортомчу катары банк секторунун ролу, түздөн-түз банктардын ишинин өнүгүү деңгээлине жана анын натыйжалуулугуна жараша болот.

Депозиттердин көлөмүнүн¹ ИДПнын өлчөмүнө карата² катышы 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 12,0 пайызды (2009-жылдын экинчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 19,5 пайыз, 2.5.1-график) түзгөн. Бул көрсөткүчтүн төмөндөөсү ИДПнын өсүш арымына (23,1 пайыз) салыштырганда депозиттердин өсүшүнүн терс арымы (-23,6 пайыз) менен шартталган.

Кардарларга берилген кредиттердин жалпы көлөмүнүн ИДПнын көлөмүнө карата катышы 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга салыштырганда 2,2 пайыздык пунктка төмөндөө менен 10,6 пайыз чегинде катталган (2.5.2-график).

Кредиттердин көлөмү кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата 25,70 млрд. сомду түзгөн, бул өткөн жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырындагы көлөмүнө караганда 2,3 пайызга көп.

Кардарларга кредиттер түзүмүндө айыл чарбасына (7,4 пайыз), соодага (6,6 пайыз) жана "жана башка" категориясынан кардарларга (0,3 пайыз) берилген кредиттер боюнча кыйла өсүш белгиленген.

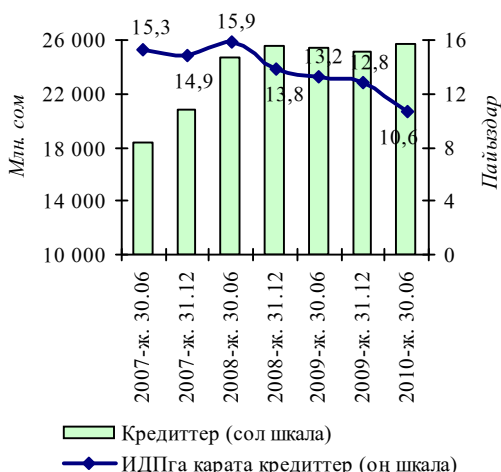
Кредиттер боюнча карыздын депозиттердин көлөмүнө карата катышы 2009-жылдын экинчи жарым жылдыгындагы 65,4 пайызга каршы 88,6 пайыз чегинде катталган, бул депозиттердин олуттуу төмөндөөсүнө жана кредиттердин айрым бир өсүшүнө байланыштуу болгон (2.5.3-график).

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата улуттук валютада жаңы берилген кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 23,6 пайызды түзгөн (2009-жылдын биринчи жарым

2.5.1-график. Депозиттердин көлөмүнүн динамикасы жана депозиттердин ИДПга карата катышы

2.5.2-график. Кредиттердин көлөмүнүн динамикасы жана кредиттердин ИДПга карата катышы

¹ Бул бөлүктө депозиттер дегенден улам, ишканалар менен калайык-калктын депозиттерин, ошондой эле Кыргыз Республикасынын бийлик органдарынын депозиттерин жана кредиттерин түшүнүү зарыл.

² Эсептөөдө акыркы 12 ай ичиндеги номиналдык ИДП боюнча маалыматтар пайдаланылган.

жылдыгына салыштырганда 2,8 пайыздык пункта төмөндөгөн). Чет өлкө валютасында жаңы берилген кредиттер боюнча пайыздык чен кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 19,8 пайызды түзүү менен 0,9 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

Кыргыз Республикасындагы кредиттер жана депозиттер боюнча пайыздык чендин сакталып турган жогорку спрэди төмөнкү факторлордун таасирине шартталган:

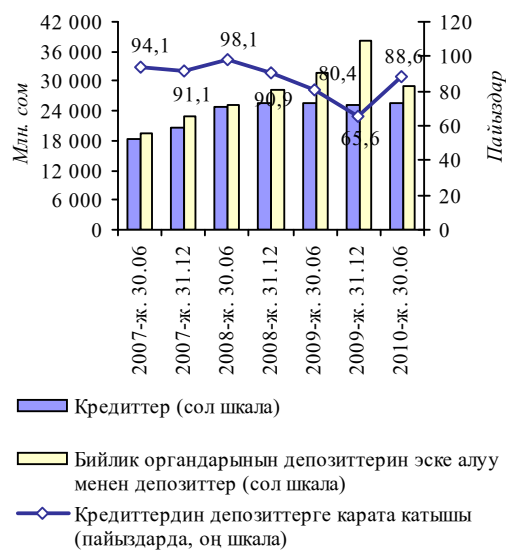
- кредиттик тобокелдиктин жогорку деңгээлде сакталып турушу;
- кредиттик каражаттарга суроо-талаптын жогору экендиги.

Финансылык ортомчулук деңгээли көз карашынан суммардык активдердин ИДПга карата катышы көрсөткүчүнүн олуттуу төмөндөгөндүгүн белгилеп кетүү зарыл (2.5.4-график). Алсак, кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча бул катыш 21,5 пайызды, ал эми өткөн жылдын тиешелүү мезгилинде - 34,6 пайызды түзгөн.

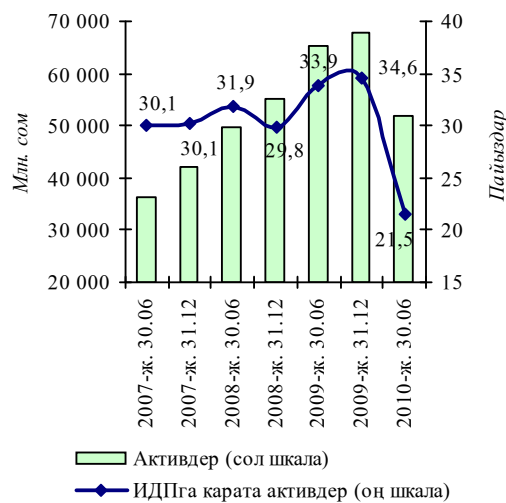
Финансылык ортомчулук көрсөткүчүнүн түптөлгөн деңгээли даале болсо салыштырмалуу төмөн мааниге ээ, ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн, Улуттук банктын жана коммерциялык банктардын банк тутумунун иш натыйжалуулугун анданары өнүктүрүү жана арттыруу үчүн иш-чараларын өткөрүүнү улантуу зарыл.

Ошондой болсо да, жалпы макроэкономикалык жана саясий жагдайлардын начарлоосунда, валюта курстарынын жогорку өзгөрүлмөлүүлүгүндө, кредиттик портфелдин сапатынын жана банк ишинин башка көрсөткүчтөрүнүн белгилүү бир деңгээлде начарлоосу ыктымал.

2.5.3-график. Кредиттердин депозиттерге карата катышынын динамикасы

2.5.4-график. Активдердин көлөмүнүн динамикасы жана активдердин ИДПга карата катышы

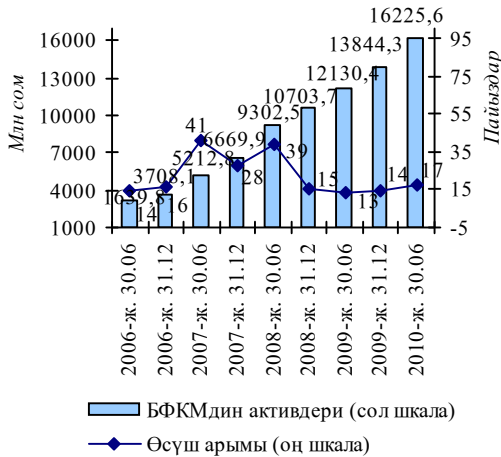

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

3.1. Банктык эмес финансы-кредит мекемелер тутумунун абалы

3.1.1.1-график. Өнүгүү фондун эске албаганда, БФКМдин чогуу алгандагы активдеринин динамикасы

Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер системасы (БФКМ) иши Улуттук банк тарабынан жөнгө салынууга тийиш болгон төмөнкү мекемелерди өзүнө камтыйт (3.1.1-таблица):

- Кредиттик союздарды колдоого алуу жана өнүктүрүү боюнча финансы компаниясы ("ФКПРКС" ЖЧКсы);
- Банктарды рефинансылоонун атайын фонду ("БРАФ" ЖЧКсы);
- кредиттик союздарды (КС);
- өзүндө микрофинансылык компанияларды (МФК, микрокредиттик компанияларды (МКК) жана микрокредиттик агенттиктерди (МКА) камтып турган микрофинансылык уюмдарды (МФУ);
- алмашуу бюролорун.

3.1.1-таблица. БФКМдин санынын динамикасы

Аталышы	2005	2006	2007	2008	2009-ж. 30.06	2009	2010-ж. 30.06
КАФК («Айыл» банкы) ¹	1	1	-	-	-	-	-
«БРАФ» ЖЧК ²	-	-	-	-	1	1	1
Өнүгүү фонду ЖАК ³	-	-	-	-	-	1	-
Финансы компаниясы	1	1	1	1	1	1	1
Микрофинансылык уюмдар	136	168	233	291	327	359	380
Кредиттик союздар	320	305	272	248	238	238	229
Ломбарддар	140	148	181	196	226	231*	
Алмашуу бюролору	260	263	318	353	385	372	336
Корутунду	858	886	1005	1089	1178	1203	947

* 2009-жылдын 1-сентябрына карата абал боюнча маалыматтар, лицензиянын иши 2009-жылдын 8-сентябрынан тартып токтотулган

Кредиттик союздардын жана алмашуу бюролорунун санынын кыскаруусунун эсебинен БФКМдердин санынын азаюусу байкалууда. Мындан тышкары, ломбарддарды лицензиялоонун четтетилгендигине байланыштуу, аларды Улуттук банктын БФКМдердин реестринде эсепке алуу токтотулган.

¹ "КАФК" ААКсы 2006-жылдын 27-декабрында "Айыл Банк" ААКсына кайра өзгөртүлүп түзүлгөн, ошондон улам коммерциялык банктар системасынын катарында эске алынат.

² "БРАФ" ЖЧКсын 2009-жылдын 6-майында түзүлгөн.

³ Лицензия 2010-жылдын 7-майында кайтарылып алынган.

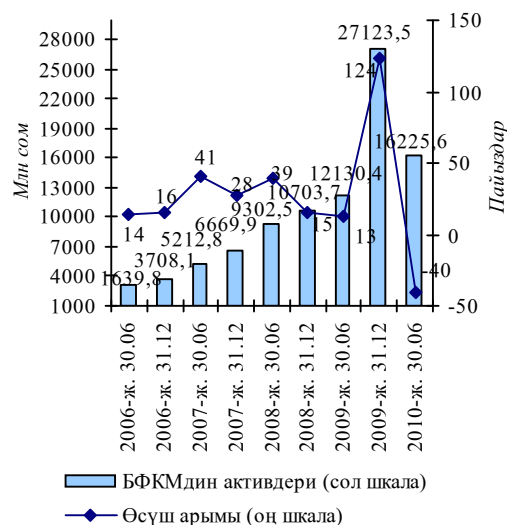
Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн сунушталган регулятивдик отчетко ылайык БФКМдердин чогуу алгандагы активдеринин өсүшү⁴ (3.1.1.1-график) 17,2 пайызды түзгөн жана 2010-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча алардын көлөмү 16 225,6 млн. сом (Өнүгүү Фондусун эсепке албаганда), ал эми чогуу алгандагы активдердин өсүшү өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 33,8 пайыз чегинде катталган.

Өз ишин Кыргыз Республикасынын Убактылуу Өкмөтүнүн 2010-жылдын 30-апрелиндеги №31 "Кыргыз Республикасынын Өнүгүү фонду" ЖАКты жоюу жөнүндө" Декретинин негизинде токтоткон Өнүгүү фондунун активдерин эске алганда, БФКМдердин чогуу алгандагы активдери (3.1.1.2-график) 40,2 пайызга кыскарган.

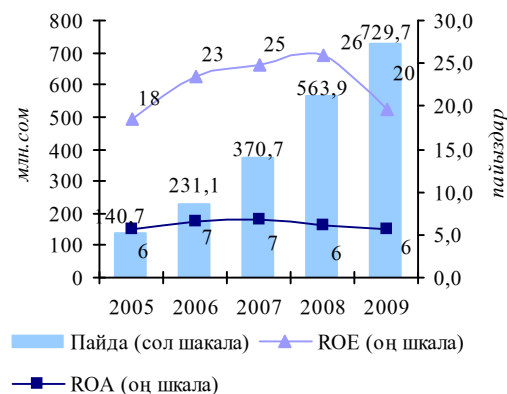
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде БФКМдердин өздүк капиталынын өсүшү (Өнүгүү фондун эске албаганда) 17,9 пайызды түзгөн, мында БФКМдердин чогуу алгандагы милдеттенмелери 21,7 пайызга кыскарган. 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда БФКМдердин өздүк капиталынын өсүшү 98,2 пайыз, ал эми БФКМдердин чогуу алгандагы милдеттенмелери 14,1 пайыз чегинде катталган.

Кароого алынып жаткан мезгилдин натыйжалары боюнча БФКМдердин чогуу алгандагы пайдасы 359,9 млн. сомду түзгөн. Өтүп жаткан жылдагы пайданын деңгээли 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы (425,0 млн. сом) пайданын деңгээлинен 15,3 пайызга төмөн. Бул, кредиттерге жоготуулар жана чыгым тартуулар боюнча атайын камдын көлөмүнүн көбөйүүсүнө байланыштуу болгон.

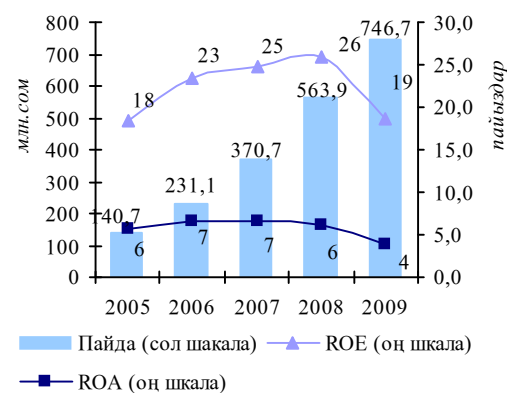
3.1.1.2-график. Өнүгүү фондун эске алганда, БФКМдин чогуу алгандагы активдеринин динамикасы

3.1.2.1-график. Өнүгүү фондун эске албаганда, БФКМдин ROA жана ROE көрсөткүчтөрүнүн динамикасы

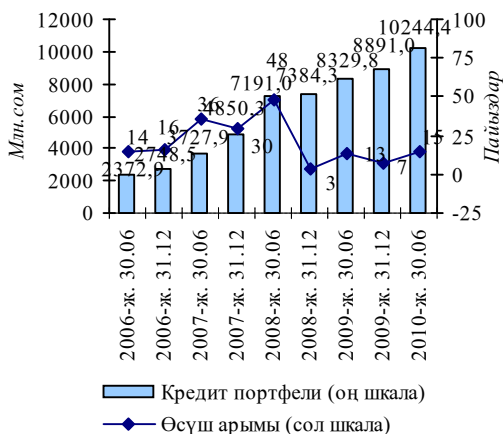
3.1.2.2-график. Өнүгүү фондун эске алганда, БФКМдин ROA жана ROE көрсөткүчтөрүнүн динамикасы

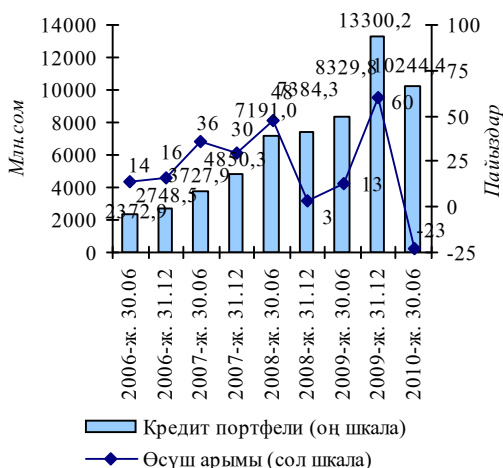
⁴ Маалыматтар Өнүгүү фондун эсепке алуусуз берилди. Ушул жерде жана мындан ары БФКМдин активдери жана кредиттик портфели, кредиттик союздардын жана коммерциялык банктардын активдерине кайра кредиттешкен Финансы компаниясы менен БРАФты эске алуусуз көрсөтүлөт.

3.2. Кредит портфелинин түзүмү жана динамикасы

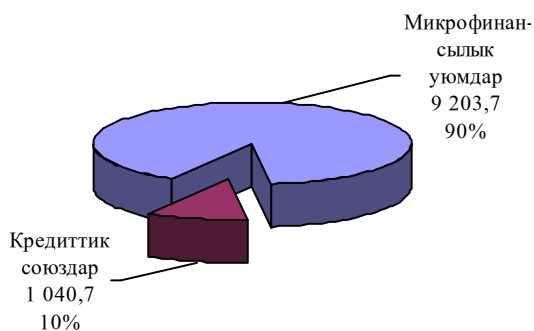
3.2.1.1-график. Өнүгүү фондун эске албаганда, БФКМдин кредит портфелинин динамикасы

3.2.1.2-график. Өнүгүү фондун эске алуу менен БФКМдин кредит портфелинин динамикасы

3.2.2-график БФКМдин түрлөрү боюнча кредит портфели

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинин негизги максаты болуп, кредиттөө саналат.

БФКМдердин кредит портфели¹ акыркы жылдар аралыгында (3.2.1.1-график) өсүшкө ык коюу тенденциясына ээ. Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфелинин өсүшү 1353,4 млн. сомго же 15,2% пайызга артуу менен 10 244,4 млн. сом чегинде катталган. Мында чогуу алгандагы портфелдин көбөйүүсү абсолюттук маанисинде өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 1 914,6 млн. сомду же 23,0 пайызды түзгөн.

Өнүгүү фондунун 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы кредит портфелин эске алуу менен БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели 3 055,8 млн. сомго же 23,0 пайызга (3.2.1.2-график) кыскарган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде кредит портфелдин БФКМдердин чогуу алгандагы активдериндеги үлүшү 2009-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча 68,7 пайыздан 2010-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча 63,1 пайызга чейин кыскарган (2010-жылдын 31-декабрына карата абал боюнча кредит портфелдин чогуу алгандагы активдердеги үлүшү 49,0 пайызды түзгөн).

Мында, 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда БФКМдердин карыз алуучуларынын саны 43 127 адамга же 13,8 пайызга, 356 622 адамга чейин өсүшү байкалган.

БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфелинин түзүмүндө (3.2.2-график) 90,0 пайыз микрофинансылык уюмдардын кредиттерине жана 10,0 пайыз кредиттик союздардын кредиттерине туура келет.

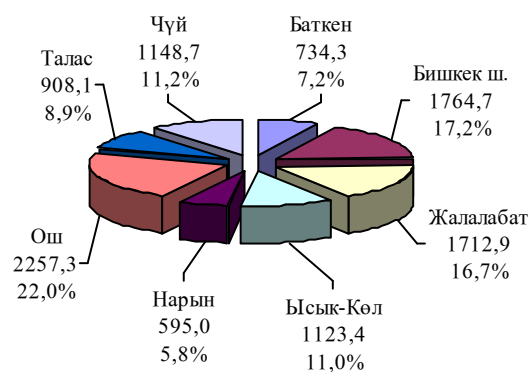
Тармактар жана аймактар боюнча кредит портфелинин өзгөрүү динамикасы БФКМдердин артыкчылык берүүлөрүнүн туруктуулугун тастыктоодо. Алсак, областтар боюнча кредит портфелинин негизги үлүшү (3.2.3-график) Ош областына жана Бишкек шаарына туура келет. Бүтүндөй алганда, өлкөнүн түштүгүндө

¹ Маалыматтар Өнүгүү фондун эсепке алуусуз берилди. Ушул жерде жана мындан ары БФКМдердин активдери жана кредит портфели, кредиттик союздардын жана коммерциялык банктардын активдерине кайра кредиттешкен Финансы компаниясы менен БРАФты эске алуусуз көрсөтүлөт.

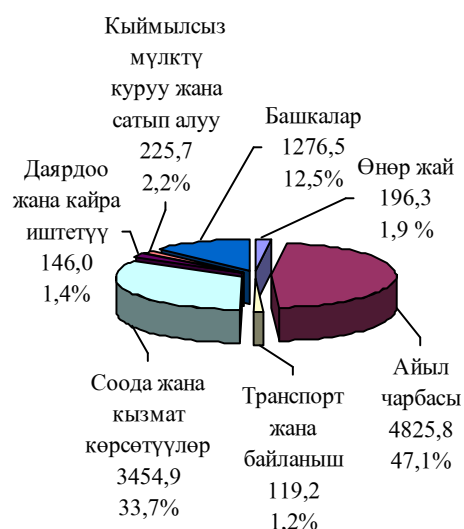
жана борбордо калктын жыш жайгашуусунан жана айыл чарбасы менен соода жүргүзүү багытында орун алган экономикалык жигердүүлүктөн улам, активдүүлүк өтө эле жогору.

Кароого алынып жаткан мезгилде БФКМдердин кредиттеринин олуттуу көлөмүнүн 47,1 пайызы айыл чарбасына, 33,7 пайызы соода жана кызмат көрсөтүүлөргө (3.2.4-график) багытталган. Айыл чарбасына кредиттердин кыйла жогорку үлүшүнүн жумшалуусу МФУ-лардын региондор боюнча тарагандыгы жана айылдык финансылык институт катары кредиттик союздардын иш өзгөчөлүгү менен аныкталган. Ал эми, кредиттердин соода жүргүзүү багытында концентрациялануусу БФКМдердин иш өзгөчөлүгү менен таңууланган: чакан кредиттер, эрежеге ылайык, жогорку чен алдында берилет бул, алардын каражаттар ыкчам жүгүртүлүшкө ээ секторлорго багыт алышын шарттайт.

3.2.3-график. БФКМдин областтар боюнча чогуу алгандагы кредит портфели (млн. сом)

3.2.4-график. БФКМдин экономика секторлору боюнча чогуу алгандагы кредит портфели

3.3. Негизги тобокелдиктер

БФКМдердин кредит портфели негизинен айыл чарбасына жана аны менен байланыштуу болгон, ошондой эле айыл жергесинде жайгашкан бизнеске, соода жүргүзүү чөйрөлөрүнө топтоштурулган. Бул чөйрөнү кредиттөө аба-ырайы-климаттык шарттарга жана айыл калкынын кирешесинин аздыгына байланыштуу олуттуу тобокелдиктер менен коштолгон.

Айыл чарбасына кредиттердин үлүшүнүн сезондук жогорулоосу байкалган, ал жыл башынан бери 28,0 пайыздан 47,1 пайызга чейин көбөйгөн.

Тобокелдиктин башка фактору - бул концентрациялануу. Кредит портфелинде негизги үлүштү чет өлкө донорлорунун каражаттарынын эсебинен түзүлүп, иш жүргүзүп жаткан 7 ири МФУ түзөт. Мына ушул МФУлардын кредит портфелинин үлүшү, БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфелинде 83,1 пайызды түзөт. БФКМдердин негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшкө ыккоюу тенденциясы донорлор тарабынан капиталдык инвестициялардын көлөмүнүн көбөйүп жатышы менен шартталган.

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кредиттери боюнча пайыздык чендер калайык-калктын кредиттердин ушул түрүнө болгон керектөөсүнүн жогору бойдон калышы, ошондой эле БФКМдердин кредиттерди берүү жана тейлөөгө алууга байланыштуу келип чыккан тобокелдиктердин жана чыгашалардын ордун жабууга аракетинен улам, жетиштүү жогорку деңгээлде сакталып турууда.

3.3.1-таблица. Банктык эмес финансы-кредит мекемелердин орточо салмактанып алынган пайыздык чени
(пайыздар)

Аталышы	2009-ж. 30.06	2009-ж. 31.12	2010-ж. 30.06
Финансы компаниясы	14,4	14,6	15,1
БРАФ		11,0	
Өнүктүрүү фонду		3,5	
Микрофинансылык уюмдар	33,2	34,5	31,7
Кредиттик союздар	29,0	29,5	28,4
Ломбарддар	122,8	*	*

* Маалыматтар ломбарддарды лицензиялоонун токтотулгандыгына байланыштуу келтирилген эмес

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАСЫ

4.1. Төлөм системасынын түзүмү

Төлөм системасы дегенден улам, технологиялардын, жол-жоболордун, эрежелердин, төлөм инструменттеринин өз ара байланыштуу системасын жана акча жүгүртүлүшүн камсыз кылган акча каражаттарын которуу системаларын түшүнүүгө болот. Өткөрүлүп жаткан төлөмдөрдүн түрлөрүнө жараша системалар ири төлөмдөр системасы жана чекене төлөмдөр системасы болуп экиге бөлүнөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм системасы (улуттук төлөм системасы) дегенден улам, Кыргыз Республикасынын аймагында акча каражаттарын которууну Кыргыз Республикасынын мыйзам актыларына ылайык жүзөгө ашыруу боюнча иш алып барышкан чогуу алгандагы төлөм системаларын түшүнүүгө болот, алардын операторлору болуп, Кыргыз Республикасынын резиденттери жана резидент эмес-тери саналышат.

Кыргыз Республикасында 2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча төлөм системасынын төмөнкү компоненттери иш алып барышкан:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы - Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн гросстук системасы (ГСРРВ);
2. Төлөмдөрдүн клиринг системасы - Чакан чекене жана регулярдык төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС);
3. Төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы;
4. Акча которуулар системасы;
5. Чек ара аркылуу өткөрүлүүчү төлөмдөр.

4.1.1-таблица. Акча которуулар системасын тейлеген банктардын тизмеси

Коммерциялык банктын аталышы	Акча которуу системасы
Азия Универсал-Банк ААКсы	UNistream, Western Union, Money Gram, Contact, Анелик, Лидер, Migom, Xpress Money, InterExpress, Аллор, Золотая корона
Аманбанк ЭК ААКсы	UNistream, Western Union, Money Gram, Contact, Анелик, Лидер, Migom, Xpress Money, InterExpress, Аллор, Золотая корона, Близко, Private Money
Азия Банки ЖАК	Western Union, Contact, Анелик, Лидер, Migom, UNistream, Близко, Золотая корона
Банк-Бакай ААКсы	Western Union, Money Gram, Contact, Анелик, Лидер, Migom, UNistream, Аллор, Золотая корона
"Демир Кыргыз Интернэшнл Банк" ЖАК	Western Union, Анелик, UNistream
Дос-Кредобанк ААКсы	Western Union, Contact, Анелик, Лидер, Migom, UNistream, InterExpress, Близко, Аллор, Золотая корона
Ысык-Көл ИБ ААКсы	Western Union, Money Gram, Contact, Анелик, Лидер, Migom, Быстрая почта, UNistream, Близко, Аллор, Private Money, Золотая корона
БТА Банк ЖАК	Western Union, Money Gram, Contact, Анелик, Лидер, Migom, Быстрая почта, UNistream, InterExpress, Близко Золотая корона, Каспиан
Халык Банк Кыргызстан ААКсы	Western Union, Contact, Лидер, Migom, UNistream
КИКБ ЖАК	Western Union, Лидер
Казкоммерцбанк Кыргызстан ААКсы	Western Union, Быстрая почта
Кыргызкредит Банк ААКсы	Western Union, Contact, Анелик, Лидер, Migom, Быстрая почта, UNistream, Близко, Золотая корона, Аллор
КБ Кыргызстан ААКсы	Western Union, Золотая корона, Contact, Лидер, Migom, Быстрая почта, UNistream
РСК Банк ААКсы	Western Union, Лидер, Migom, UNistream
АКБ "Толубай" ЖАК	Western Union, Золотая корона, Contact, Лидер, Migom, UNistream, Близко
Экобанк ААКсы	Western Union, Contact, Анелик, Лидер, Migom, UNistream, Аллор
АТФ Банк - Кыргызстан ААКсы	Western Union, Contact, Лидер, Migom, Быстрая почта, Золотая корона, UNistream
Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалы	Western Union
ФинансКредитБанк КАБ ААКсы	Western Union, Contact, Анелик, Лидер, Migom, UNistream, Faster, Coinstar (Travelex), Money Gram
Манас Банк ЖАК	Western Union, Contact, Лидер, UNistream

4.2. Банк продуктылары, тарифтер жана кызмат көрсөтүүлөр

Коммерциялык банктардын тарифтик саясаты кардарлардын санын көбөйтүү жана атаандаштык чөйрөсүн өнүктүрүү максатында, калайык-калкка төлөм кызмат көрсөтүүлөр спектрин кеңейтүүгө жана сунушталган кызмат көрсөтүүлөрдөн пайдалануу мүмкүнчүлүгүн жеңилдетүүгө багытталган.

Банктар бир эле кызмат көрсөтүү үчүн төмөнкүдөй ар кандай ыкмаларды пайдаланышат:

- бир операцияны жүргүзүү үчүн катталган тарифтер;
- операциялардын суммасына же эсептеги калдыктарга жараша белгиленген тарифтер;
- жүргүзүлгөн операциялардын санына жана суммасына көз карандысыз бир мезгил ичиндеги төлөөлөр;
- келишим шарттарына ылайык жана башкалар.

Эң эле кеңири тараган кызмат көрсөтүүлөрдөн болуп төмөнкүлөр саналат: эсептик-кассалык тейлөөлөр, документтарды операциялар, нак эмес которуулар, баалуу кагаздар менен операциялар, кредиттерди берүү боюнча операциялар, төлөм карттарын тейлөө.

Коммерциялык банктар кардарлардын тапшыруусу боюнча төмөнкү операцияларды жүзөгө ашырышат:

- инкассалык, аккредитивдик жана которуу операциялары;
- карыздык милдеттенмелер боюнча банктык акцепти жана авалды берүүлөр;
- баалуу кагаздарды, валюталарды жана баалуу металлдарды сатып алуу-сатуу;
- акцияларды жана облигацияларды жайгаштырууда ортомчулук;
- инкассация боюнча кызмат көрсөтүүлөр;
- бухгалтердик тейлөөлөр, консультацияларды берүүлөр жана кредиттик карттарды тейлөө боюнча кызмат көрсөтүүлөр.

Отчеттук мезгил ичинде аккредитивдерди берүү (ачуу) боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы орточо алганда аккредитивдин суммасына жараша 0,1ден 0,25 пайызга чейинкини түзгөн.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 17 банк

банктык гарантияларды берүү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү сунушташкан. Мына ушул кызмат көрсөтүүнүн наркы күрөө суммасына жана анын түрүнө жараша белгиленет жана кароого алынып жаткан мезгил ичинде банктык гарантияларды берүү үчүн комиссия 0,3 пайыздан 7 пайызга чейинкини түзгөн.

Коммерциялык банктар, акча которуу боюнча эл аралык системалардын 17 түрү боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү сунушташкан (4.1.1-табл.).

Интернет-банкинг системасына кошулуу наркы андан пайдаланууну уюштуруу ыкмасына жараша белгиленет. Отчеттук мезгил ичинде Интернет-банкинг кызмат көрсөтүүсүн төмөнкү коммерциялык банктар сунушташкан: РК "Аманбанк" ААКсы, "Демир Кыргыз Интернэшнл Банк" ЖАК, "АКБ Толубай" ЖАК, "ФинансКредитБанк КАБ" ААКсы, "Казкоммерцбанк Кыргызстан" ААКсы, "UniCreditBank" ААКсы.

4.3. Нак жана нак эмес жүгүртүүлөр

4.3.1. Нак жүгүртүүлөр

2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча жүгүртүүдөгү акчанын жалпы суммасы 36 942,8 млн. сомду түзгөн, жана 2009-жылдын тиешелүү мезгили ичиндеги ушул эле көрсөткүчкө салыштырганда 7 381,4 млн. сомго же 25,0 пайызга көбөйгөн.

Коммерциялык банктардын кассасында 1 543,2 млн. сом турган, бул жүгүртүүдөгү акчанын жалпы суммасынын 4,2 пайызын түзөт. Жүгүртүүдөгү акча динамикасы 4.3.1.1-графиктинде чагылдырылган.

Жүгүртүүдөгү акчанын көбөйүүсү социалдык пакет боюнча мамлекеттик төлөөлөрдүн артышына, экономиканын нак акчага болгон керектөөлөрүнүн көбөйүүсүнө байланыштуу болгон.

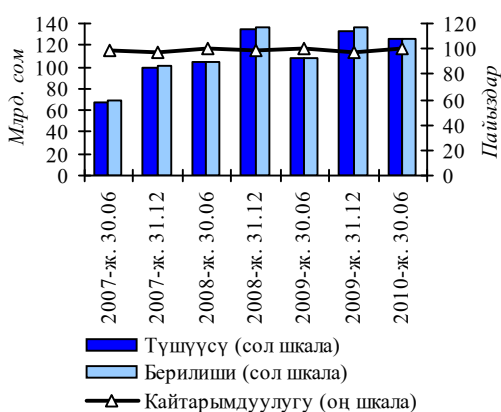
Нак акчалардын коммерциялык банктардын кассаларына кайтарымдуулугу 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 99,7 пайызды түзгөн, бул 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга караганда 1,1 пайыздык пунктка аз. Нак акчалардын кайтарымдуулугунун азаюусу коммерциялык банктардын кассаларынан нак акчаларды берүүнүн көбөйүүсүнө байланыштуу жүргөн. Нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчү 4.3.1.2-графиктинде чагылдырылган.

Нак акчалардын кайтарымдуулугунун кыйла жогорку көрсөткүчү кароого алынып жаткан мезгил ичинде Ош шаарында 111,3 пайыз чегинде катталса, кыйла төмөнкү көрсөткүчү - Нарын областында - 56,0 пайызды түзгөн (4.3.1.3-графикти карагыла). Нак акчалардын кайтарымдуулугу Бишкек шаары боюнча 110,7 пайызды, Чүй областы боюнча - 108,8 пайызды түзгөн. Бишкек шаары жана Чүй областы боюнча нак акчанын кайтарымдуулугунун жогорку көрсөткүчкө ээ болуусу, банк жана финансы мекемелеринин, соода жана өнөр жай ишканаларынын мына ушул жерлерде топтолушуна байланыштуу келип чыккан. Ош областы боюнча нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчү төмөн болсо дагы, Ош шаарында нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчүнүн жогорку көрсөткүчкө ээ болуусу, керектөө рыногунун кыйла жыш жайгашуусуна байланыштуу болгон. 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда нак акчалардын кайтарымдуулугу областтар боюнча олуттуу өзгөргөн.

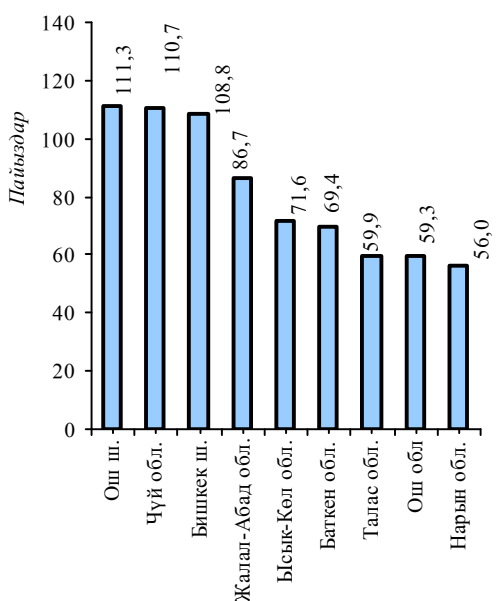
4.3.1.1-график. Жүгүртүүдөгү акчалардын динамикасы

4.3.1.2-график. Нак акчалардын коммерциялык банктардын кассаларына келип түшүүсү, алардын берилиши жана кайтарымдуулугу

4.3.1.3-график. Нак акчалардын областтар боюнча кайтарымдуулук көрсөткүчү

Ошентип, нак акчалардын жүгүртүүдө өсүшү чарба жүргүзүүчү субъекттер тарабынан нак акчаларга карата суроо-талаптын туруктуу өсүшү жана нак акчалар менен тейленүүчү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн кеңейүүсү менен шартталган.

4.3.2. Нак эмес жүгүртүүлөр

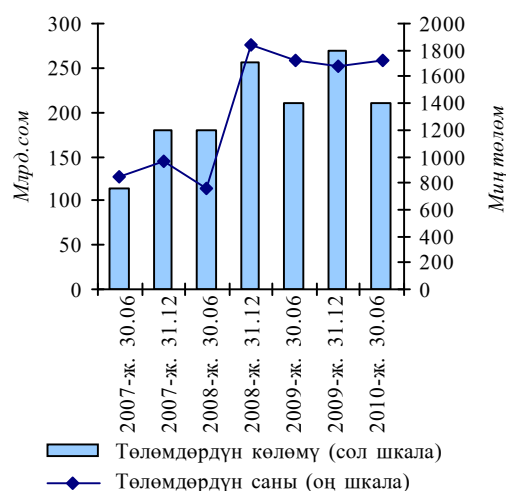
Кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын жайынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системасы аркылуу 206 789,1 млн. сом жалпы суммасындагы 999 063 төлөм өткөрүлгөн. 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчкө салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 1,2 пайызга, төлөмдөрдүн саны 42 пайызга (4.3.2.1-график) азайган, анын ичинде бюджеттик төлөмдөрдүн кириш көлөмү биринчи жарым жылдык ичинде 21,2 пайызга жана өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 18,3 пайызга кыскарса, бюджеттик төлөмдөрдүн чыгыш көлөмү биринчи жарым жылдык ичинде 29,2 пайызга жана өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 19,4 пайызга кыскарган (4.3.2.2-график).

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында Улуттук банктын төлөмдөрдүн grosстук системасы аркылуу 180 401,4 млн. сом суммасында 55 289 төлөм өткөрүлгөн. Өткөн жылдын ушундай эле мезгилине салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 0,3 пайызга көбөйсө, төлөмдөрдүн саны 12,2 пайызга көбөйгөн (4.3.2.3-график). Төлөмдөрдүн клиринг системасы боюнча өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмү өткөн жылдын ушул эле мезгилинде өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмүнө салыштырганда 10,5 пайызга азаюу менен 26 387,7 млн. сомду түзгөн. Төлөмдөрдүн жалпы саны 943 774 чегинде катталган, бул 2009-жылдын ушул эле мезгилиндегиге караганда 43,5 пайызга аз (4.3.2.4-график).

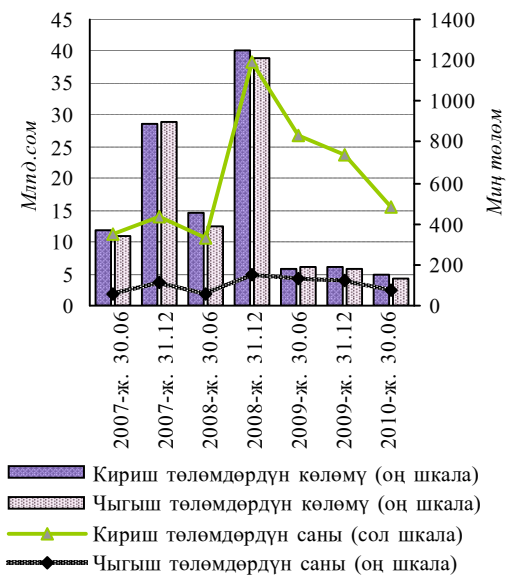
2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча, клирингдик төлөмдөрдүн санынын жана көлөмүнүн регионалдык түзүмүндө, үлүшүнө клирингдик төлөмдөрдүн көлөмүнүн 70,1 пайызы жана санынын 64,2 пайызы туура келген Чүй областы жана Бишкек шаары лидерлерден болуп саналат.

Банктар аралык төлөм системасында төлөмдөрдүн регионалдык ажырымы алардын көлөмү (92,5%) жана саны (70,2%) боюнча кыйла олуттуу салыштырма салмак Чүй областына жана Бишкек шаарына туура келээрин көрсөтүп турат.

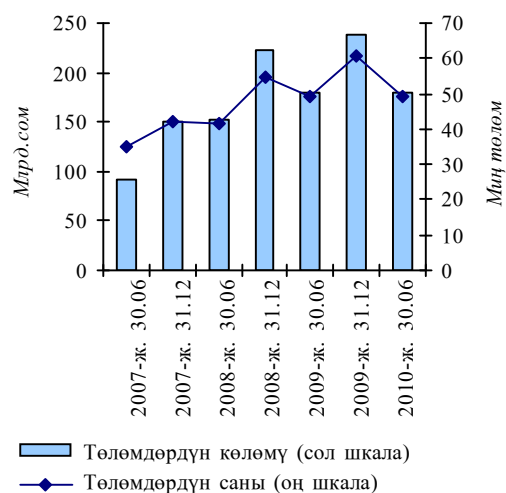
4.3.2.1-график. Банктар аралык төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

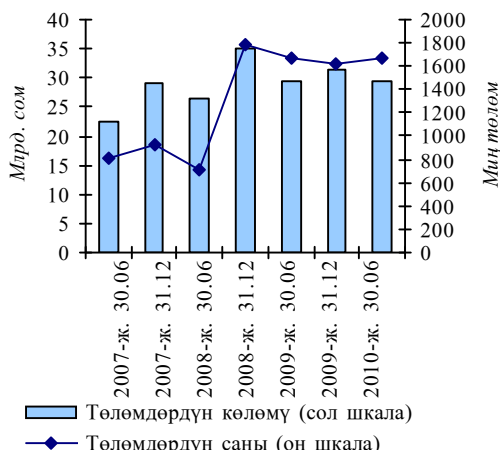
4.3.2.2-график. Борбордук казыналыктын кириш жана чыгыш төлөмдөрүнүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

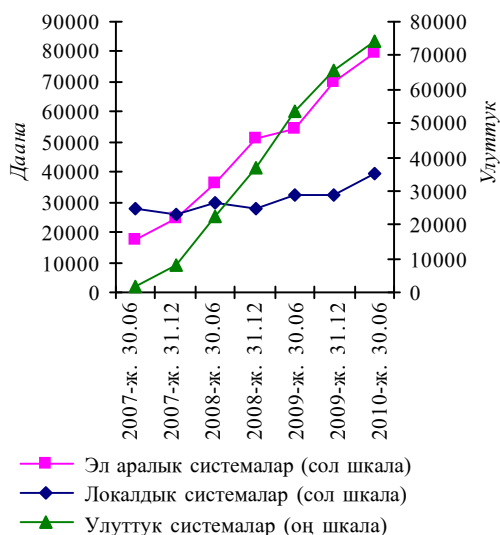
4.3.2.3-график. Grosстук система боюнча төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

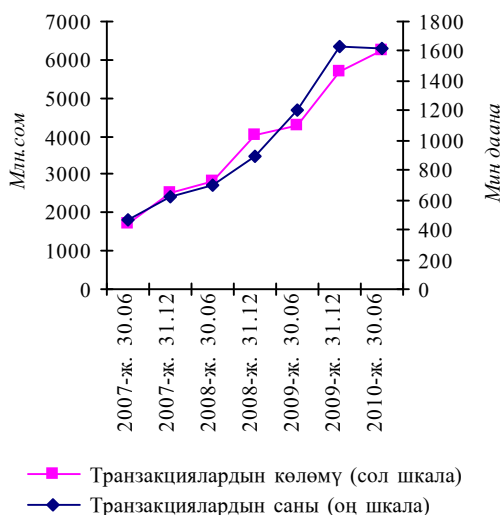
4.3.2.4-график. Клиринг системасы боюнча өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

4.3.3.1-график. Эмитирленген карттардын санынын динамикасы

4.3.3.2-график. Банктык карттарды пайдалануу менен жүзөгө ашырылган транзакциялардын көлөмүнүн жана санынын динамикасы

4.3.3. Банктык төлөм карттар менен эсептешүүлөрдүн системасы

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча банктык төлөм карттардын эмиссиясы, эквайринги жана аларды пайдалануу менен кардарларды эсептешүү-кассалык тейлөө жагында кызмат көрсөтүүлөрдү 22 коммерциялык банктын ичинен 21 банк сунуштаган, ал эми алардын 11и эл аралык системалардын, 4 банк локалдык системанын, ошондой эле 14 банк "Элкарт" бирдиктүү улуттук системанын карттарын чыгаруу боюнча эмитент болуп саналышкан.

Отчеттук мезгил ичинде "Элкарт" бирдиктүү улуттук системасынын карттарын кабыл алуу жана тейлөө Бишкек шаары боюнча орнотулган 128 банкомат жана 452 терминал аркылуу ишке ашырылган, алардын ичинде 396 терминал коммерциялык банктардын филиалдарында жана сактык кассаларында, 56 терминал Бишкек шаарында, областтык жана райондук борборлордогу соода-сервистик пункттардын эл көп келген жерлеринде орнотулган.

Бүтүндөй алганда, 2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча коммерциялык банктар тарабынан "Элкарт" бирдиктүү улуттук системанын 74 367 карты чыгарылган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде төлөм карттар рыногунда иш жигердүүлүгүнүн артышы байкалган, бул тууралуу эмитирленген карттардын жана аларды пайдалануу менен ишке ашырылган транзакциялардын санынын көбөйгөндүгү тастыктайт. Алсак, 2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча эмитирленген карттардын жалпы саны 193 216 түзгөн, бул өткөн жылдын ушул эле мезгилиндеги тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 13,1 пайызга көп (4.3.3.1-график).

Карттар боюнча өткөрүлгөн транзакциялардын жалпы саны жана көлөмү 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 45,8 пайызга жана 38,5 пайызга көбөйгөн (4.3.3.2-график).

Мурдагыдай эле, ишке ашырылган операциялардын көлөмүндө негизги үлүш банкоматтар жана терминалдар аркылуу карттарды пайдалануу менен акча каражаттарын алууга туура келген жана алар операциялардын жалпы көлөмүндө 6 081,8 млн. сомду түзгөн, ал эми соода-сервистик ишканалардагы жүгүртүүлөр 148,2 млн. сом чегинде катталган. Мына ушул маалыматтар,

нак акчага айландыруу операцияларынын эң эле көп ишке ашырылган түрүнөн болуп санала тургандыгын тастыктайт жана алар карттарды пайдалануу менен ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмүнүн 97,6 пайызын түзөт.

Банктарды өнүктүрүү стратегиясынын артыкчылыктуу багыттарынын бири болуп, банктык эсептердин санын көбөйтүү жана карттарды пайдалануу менен эл аралык, локалдык жана улуттук системалардын базасында "эмгек акы" долбоорлорун жүзөгө ашыруу саналат. Дал ушул долбоорлордун эсебинен банктар, карттардын эмиссиясынын жана транзакциялардын көлөмүнүн таасирдүү өсүшүнө жетише алат жана бул, банктардын банктык карттар рыногундагы позициясын чындоодо алдыга карай олуттуу кадам жасоого өбөлгө түзөт.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында эл аралык, локалдык жана улуттук системалардын карттарынын базасында "эмгек акы" долбоорлорун жүзөгө ашыруу жана анын чөйрөсүн кеңейтүү жагында 21 коммерциялык банк иш-чараларды жүзөгө ашырган.

Бардыгы болуп, банктар тарабынан 839 "эмгек акы" долбоорлорунун алкагында 98 552 карт чыгарылган, бул чыгарылган карттардын жалпы санынын 51,0 пайызын түзөт.

Коммерциялык банктар карттарды кабыл алуу жана тейлөө боюнча инфраструктурасын өнүктүрүүсүн улантышкан. Алсак, 2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча системалар боюнча бөлүштүрүүдө иштеп жаткан терминалдардын жана банкоматтардын жалпы санын төмөнкүчө мүнөздөөгө болот:

- "Элкарт" бирдиктүү улуттук системасы боюнча - 128 банкомат жана 452 терминал. Төлөм карттарын пайдалануу менен эсептешүүлөр системасын интеграциялоонун жыйынтыгы боюнча эл аралык системалардын бардык банкоматтары жана "Алай-Кард" локалдык системасынын 46 терминалы "Элкарт" улуттук төлөм карттын тейлөөгө кабыл алышат;
- эл аралык системалар боюнча - 109 банкомат жана 613 терминал;
- "Алай-Кард" системасы боюнча - 31 банкомат жана 169 терминал.

Ошентип, банктык төлөм карттары республиканын бүтүндөй аймагы боюнча жалпы колдонууга боло тур-

ган жерлерде орнотулган 268 банкоматта жана 1 234 терминалдарда тейленишет.

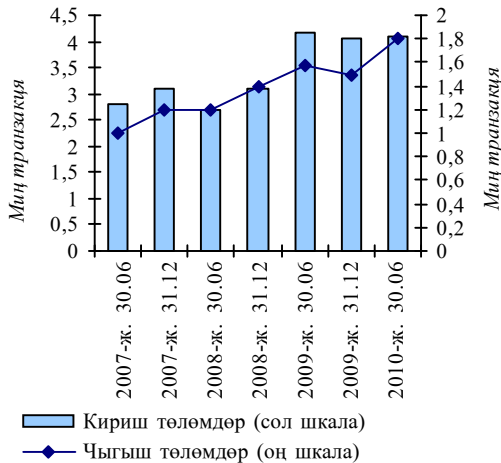
4.3.4. Жол чектери менен операцияларды кошо алганда, чек ара аркылуу өткөрүлүүчү төлөмдөр

Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында 22 банк (Улуттук банкты кошо алганда) SWIFT шериктештигинин мүчөсү болуп саналышат. Улуттук банкты кошо алганда, 17 банк SWIFT ЖПК аркылуу иш алып барышат, ал эми 5 банк өз алдынча иштейт жана 1 банк "Казкоммерцбанк Кыргызстан" ААКсынын Казакстандагы башкы офиси аркылуу иштейт.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде чыгыш төлөмдөрдүн саны 1 810 түзсө, кириш төлөмдөр - 4 087 чегинде түптөлгөн, бул 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчтөн, тиешелүүлүгүнө жараша 2,2 пайызга аз жана 13,0 пайызга көп (4.3.4.1 график). Валюталардын номиналы боюнча төлөмдөрдүн көлөмүнүн негизги үлүшү АКШ долларына туура келген.

Жол чектери менен операциялар боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү Кыргыз Республикасынын 22 коммерциялык банкынын ичинен 7 банк сунушташкан. Жол чектерин пайдалануу менен жүргүзүлгөн операциялардын саны 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 936, ал эми алардын жалпы көлөмү - 13 970,3 миң сомду түзгөн. Жол чектерин негизги керектөөчүлөрдөн болуп, мурдагыдай эле Кыргыз Республикасынын резидент эместери саналышат.

4.3.4.1-график. . SWIFT системасы боюнча транзакциялардын динамикасы

V. РЕАЛДУУ СЕКТОРДУН АБАЛЫ

5.1. Үй чарбасы

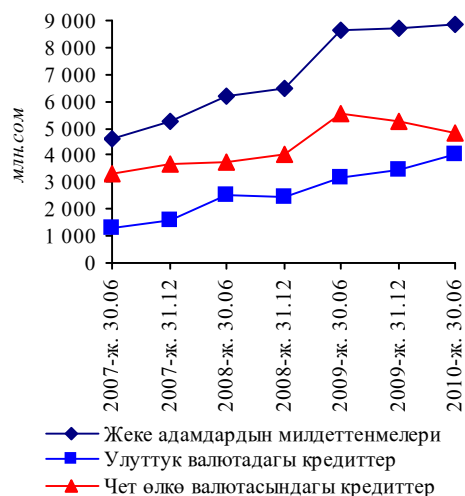
2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында бүтүндөй республика боюнча орточо айлык номиналдык эмгек акы (чакан ишканаларды эске албаганда) 6 618 сомду (же отчеттук мезгил ичиндеги АКШ долларынын расмий орточо айлык курсуна жараша 146,5 АКШ долларын) түзгөн жана 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга салыштырганда, реалдуу алганда өткөн жылдын ушул эле мезгилиндеги 5,2 пайызга караганда 9,4 пайызга көбөйгөн. Экономикалык ишкердиктин бардык түрлөрү боюнча эмгекке төлөөлөрдүн жогорулоосу, айрыкча айыл чарбасында, тоо-кен өндүрүшүндө жана курулушта байкалган. Финансы чөйрөсүнүн, транспорт жана байланыш секторунун, электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү тармагында иштеген кызматкерлердин эмгек акысынын республикалык орточо деңгээли олуттуу жогорулатылган. Ал эми айыл чарбасында, саламаттыкты сактоо мекемелеринде, билим берүү тармагында, коммуналдык жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоо жагында анын деңгээли эң эле төмөн болгон.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында күнүмдүк керектөө минимумунун өлчөмү 3 433,9 сомду түзгөн жана өткөн жылдын ушул эле көрсөткүчүнө салыштырганда 9,1 пайызга төмөндөгөн. Орточо айлык эмгек акынын ушул көрсөткүчкө карата катышы 155,7 пайыздан 192,7 пайызга чейин өскөн.

5.1.1. Банк тутумунун алдындагы милдеттенмелер

Үй чарба секторунун банк тутумунун алдындагы милдеттенмелеринин суммасы июнь айынын акырына карата 8,9 млрд. сомду түзүү менен 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде 1,6 пайызга көбөйгөн. Жеке адамдардын улуттук валютадагы кредиттери боюнча карызы 4,0 млрд. сомду түзүү менен 16,4 пайызга көбөйгөн, ал эми ошол эле учурда чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча карыз 8,1 пайызга, 4,9 млрд. сом эквивалентине чейин төмөндөгөн. Натыйжада, жеке

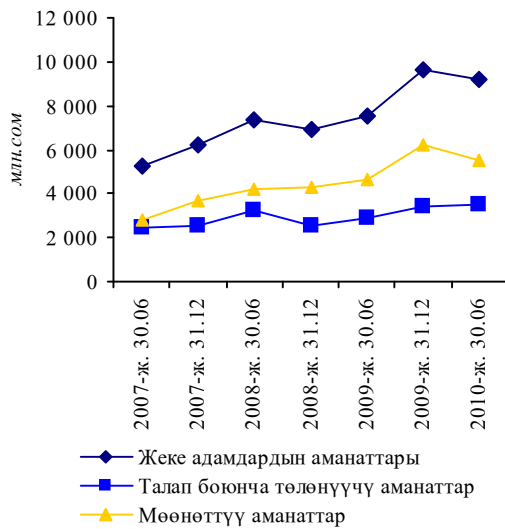
5.1.1.1-график. Жеке адамдардын банктар алдындагы милдеттенмелери

адамдардын милдеттенмелеринин түзүмүндө чет өлкө валютасындагы кредиттердин салыштырма салмагы 60,3 пайыздан 54,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

Үй чарбаларына керектөө максаттары үчүн берилген кредиттердин жалпы көлөмү отчеттук мезгилде 15,8 пайызды түзгөн жана алардын берилген кредиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү 9,9 пайыздан 7,2 пайызга чейин кыскарган.

5.1.2.1-график. Жеке адамдардын аманаттары

5.1.2. Калктын өздүк жыйымдары

Отчеттук мезгилде өлкөдө орун алган туруксуз жагдайга байланыштуу, коммерциялык банктардан жеке адамдардын аманттарынын агылып чыгуусу байкалган. Жеке адамдардын депозиттеринин жалпы көлөмү жыл башынан тартып 4,5 пайызга төмөндөө менен (5.1.2.1-график) жарым жылдыктын акырына карата 9,2 млрд. сомду түзгөн. Мында, калайык-калктын улуттук валютадагы депозиттери 0,8 пайызга, сомдук эквивалентинде 4,0 млрд. сом чейин өссө, ал эми чет өлкө валютасындагы депозиттер 8,2 пайызга, сомдук эквивалентинде 5,2 млрд. сомго чейин кыскарган (валюта курсундагы өзгөрүүлөрдүн таасирин эске албаганда, чет өлкө валютасындагы депозиттер 18,6 пайызга төмөндөгөн). Натыйжада, калайык-калктын аманаттар түзүмүндө чет өлкө валютасындагы депозиттердин салыштырма салмагынын кыскаруусу байкалган, ал өткөн жарым жылдыктын акырындагы 58,5 пайызга каршы отчеттук мезгилдин акырына карата 54,5 пайызды түзгөн.

5.2. Корпоративдик сектор

5.2.1. Банк системасынын алдындагы милдеттенмелери

Кароого алынып жаткан жылдын 30-июнуна карата республиканын аймагында иштеп жаткан чарба жүргүзүүчү субъекттердин саны 472,5 миң бирдикти түзгөн, бул өткөн жылдын ушул эле мезгилиндегиге караганда 6,1 пайызга көп. Мурдагыдай эле, чарба жүргүзүүчү субъекттердин түзүмүндө дыйкан (фермердик) чарбасы (56,8 пайыз) жана жеке ишкерлер (36,5 пайыз) үстөмдүк кылышат.

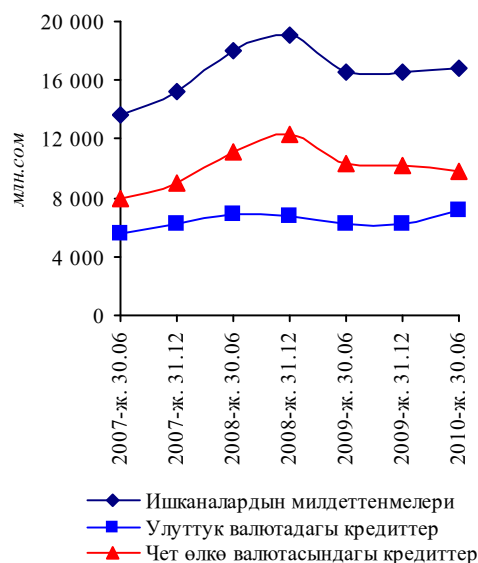
2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында ишканалар менен уюмдардын¹ коммерциялык банктар алдындагы чогуу алгандагы карызынын өсүшү белгиленген. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата анын көлөмү 16,8 млрд. сомду түзүү менен 2009-жылдын акырындагы көлөмүнө салыштырганда 2,1 пайызга көбөйгөн (5.2.1.1-график).

Отчеттук жарым жылдыкта жаңы берилген кредиттердин көлөмү 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчкө салыштырганда 11,2 млрд. сомду түзүү менен 15,5 пайызга өскөн, бул 6,0 млрд. сомду түзгөн улуттук валютада берилген кредиттердин 31,6 пайызга көбөйүүсү менен шартталган. Чет өлкө валютасында кредиттөө 1,3 пайызга, 5,2 млрд. сомго чейин көбөйгөн.

Тармактар боюнча жаңы берилген кредиттердин агымынын көбөйүүсү, кредиттөөнүн жалпы өсүшүнө 11,7 пайыз деңгээлинде салымды камсыз кылуу менен эң оболу, соода тармагында кредиттөөнүн өсүшүнө (21,3 пайызга) байланыштуу болгон, мында керектөө кредиттеринин (15,8 пайызга) кыскаруусу катталган, өсүшкө терс салым минус 1,6 пайызды түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилде улуттук валютада берилген кредиттер боюнча чендин орточо деңгээли 24,0 пайызды түзүү менен 2,8 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Пайыздык чендердин төмөндөөсү реалдуу сектордун көптөгөн тармактарында, мында олуттуусу соода, транспорт жана байланыш тармактарына, ке-

5.2.1.1-график. Корпоративдик сектордун коммерциялык банктардын алдындагы карызынын динамикасы

¹ Юридикалык жактардын коммерциялык банктардын баланстык отчету боюнча карызы

ректөө кредиттөөлөрүнө, даярдоого жана кайра иштеп чыгарууга кредиттер боюнча катталган, чет өлкө валютасында жаңы берилген кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен бир мезгил ичинде 20,0 пайызды түзүү менен 1,7 пайыздык пунктка төмөндөгөн. Мында, чендердин төмөндөөсү реалдуу сектордун дээрлик бардык тармактарына кредиттер боюнча белгиленген. Чет өлкө валютасындагы кредиттер эң төмөнкү чен боюнча даярдоо жана кайра иштетүү тармактарына (16,4 пайыз), курулушка (18,9 пайыз) жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрүнө (9,7 пайыз) берилген.

5.2.2. Дебитордук жана кредитордук карыздын абалы²

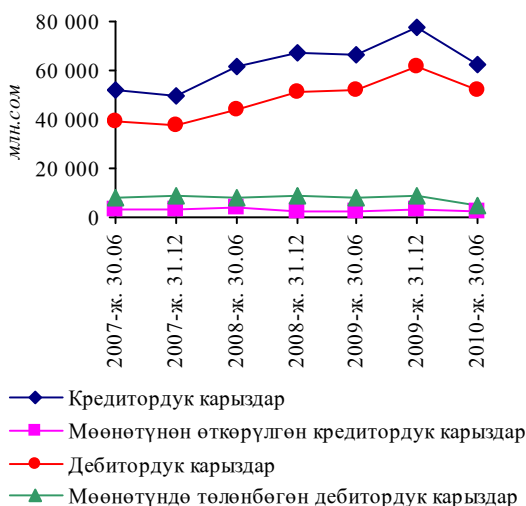
Экономиканын реалдуу секторунун ишканаларынын жана уюмдарынын дебитордук карыздарынын көлөмү 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 51,8 млрд. сомду түзгөн, бул 2009-жылдын акырындагы анын көлөмүнө салыштырганда 15,8 пайызга аз (5.2.2.1-график).

Дебитордук карыздын кыйла төмөндөөсү айыл чарбасында (на 93,8 пайыз), электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү чөйрөсүндө (38,7 пайыз) жана курулушта (31,6 пайыз) байкалган. Мында дебитордук карыздын жалпы көлөмүндө кыйла салыштырма салмакты иштеп чыгаруу өнөр жай ишканалары (22,7 пайыз), соода (19,5 пайыз) кыймылсыз мүлк менен операциялар (22,4 пайыз) ээлешет.

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн дебитордук карыздын көлөмү 2009-жылдын акырына карата анын көлөмүнө салыштырганда 4,6 млрд. сомду түзүү менен 45,9 пайызга кыскарган. Мөөнөтүндө төлөнбөгөн дебитордук карыздын үлүшү анын жалпы көлөмүндө 8,8 пайызды түзгөн. Мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыздын жалпы көлөмүнөн 66,6 пайыз электр энергиясын өндүрүү жана бөлүштүрүү боюнча ишканалардын карыздарына туура келген.

Кредитордук карыз 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 62,1 млрд. сомду түзгөн, бул өткөн жылдын акырындагы көлөмүнө салыштырганда 19,7 пайызга аз. Карыздын азаюусу,

5.2.2.1-график. Корпоративдик сектордун дебитордук жана кредитордук карыздарынын динамикасы

² Финансылык кызмат көрсөтүүлөрдү сунушташкан уюмдарды эске албаганда, КР УСКнын алдын-ала берилген маалыматтары боюнча.

көбүнчө, иштеп чыгаруу өнөр жай (3,4 млрд. сомго) ишканаларынын, электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү жагында ишканалардын (3,8 млрд. сомго) жана курулуштун (4,2 млрд. сомго) карыздарынын азаюусунун эсебинен байкалган.

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыздын көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде 25,2 пайызга төмөндөгөн, мында анын кредитордук карыздын жалпы көлөмүндөгү үлүшү 2010-жылдын башталышындагы 4,2 пайыздан, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 3,9 пайызга чейин төмөндөгөн.

5.2.3. Финансылык натыйжалар³

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата реалдуу сектордун ишканаларынын пайдасы 13,4 млрд. сомду түзгөн, ал эми 2009-жылдын ушул эле мезгилинде 2,7 млрд. сом чегиндеги чыгым тартуулар катталган.

Операциялык пайданын негизги көлөмү иштеп чыгаруу өнөр жай ишканалары, электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү, транспорт жана байланыш ишканалары тарабынан алынган. Ал эми чыгым тартуулар айыл чарба ишканаларында катталган.

---

³ Кыргыз Республикасынын УСКнын алдын-ала алынган маалыматтары боюнча.

VI. ФИНАНСЫ СИСТЕМАСЫНЫН ӨНҮГҮҮ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Бул бөлүктө Кыргыз Республикасынын финансы системасынын өнүгүүсүнүн негизги тенденциялары, ошондой эле анын бүтүндөй өлкөнүн экономикасына тийгизген таасири каралган.

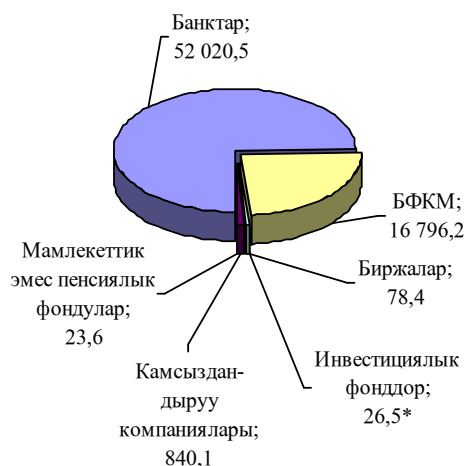
2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында финансы секторундагы жагдайга экинчи чейректе өлкөдө болуп өткөн кесепеттүү социалдык-саясий жагдайлар терс таасирин тийгизишкен. Туруксуз жагдайдын түптөлүшүнүн натыйжасында өлкөдө экономикалык жигердүүлүктүн басаңдоосу жана инвесторлордун өлкө экономикасынын өнүгүүсүнө кызыгуусу кыйла начарлагандыгы белгиленген. Бул ошондой эле, банктардан депозиттердин олуттуу агылып чыгуусунун жана калктын аларга ишениминин кетишинин кесепетинен коммерциялык банктардын иш көрсөткүчтөрүнүн начарлоосу менен коштолгон. Өлкөдөгү экономикалык жагдайды турукташтыруу үчүн Кыргыз Республикасынын Убактылуу Өкмөтү тарабынан "Өлкөдө социалдык-экономикалык жагдайды 2011-жылга чейин турукташтыруу боюнча кечиктирилгис чаралардын планы" кабыл алынган.

Учурда өлкөнүн финансы сектору банктар, банктык эмес финансы-кредит мекемелери (кредиттик союздар жана микрофинансы уюмдары), фондулук биржалар, камсыздандыруу компаниялары, пенсиялык жана инвестициялык фондулар, ломбарддар сыяктуу финансы институттары менен түшүндүрүлөт (6.1- график)

Республиканын финансы секторунда банк тутуму негизги ролду ойнойт. Ошол эле учурда, банктык эмес финансы-кредит мекемелердин кредит ресурстарын сунуштоодо маанилүүлүгү артат. Бул кредиттик каражаттарга карата жогорку суроо-талаптын болушу, ошондой эле БФКМдердин потенциалдуу карыз алуучуларга карата кыйла жеңилдетилген талаптары менен шартталган. Мында финансы институттарынын башка секторлору али да өнүкпөгөн боюнча калышууда жана финансы кызмат көрсөтүүлөрүн сунуштоодо анчалык олуттуу эмес үлүштү ээлейт.

2010-жылдын январь-июнь айларында банк тутумунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшүнүн алгылык-

6.1-график. Финансы системасынын активдери (2010-жыл үчүн)
(млн. сом)

* 2010-жылдын 5 айы үчүн маалыматтар

туу тенденциясы тескери жагына алмашкан. Бул, коммерциялык банктардын депозиттик базасынын олуттуу азаюусунан, активдердин кыскаруусунан жана банктарды капиталдаштыруунун төмөндөөсүнөн көрүнгөн.

Ошону менен бирге эле, БФКМдердин кредиттик иши кеңейүүсүн уланткан¹, мында кредит портфелинин өсүш арымынын тездеши байкалган.

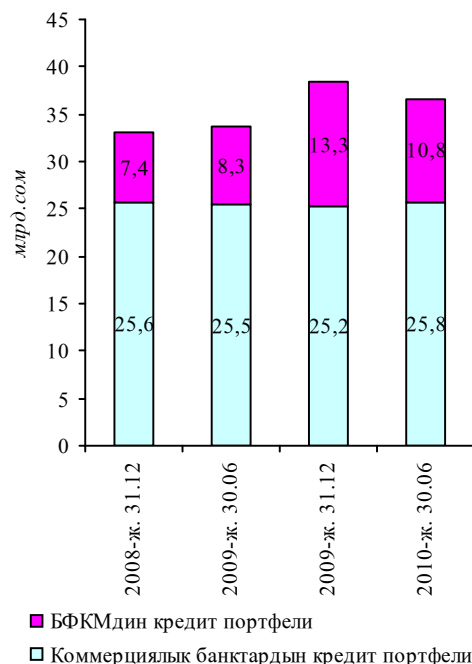
Экономикада валюта тобокелдиктеринин жана апрель жана июнь айларындагы окуялардын кесепетинен курчуп отурган кредиттик тобокелдиктердин сакталып турушу шартында, банктар кредиттик саясатты акырындык менен ойлонуштуруп жүргүзүүнү улантышкан. Алсак, 2010-жылдын биринчи чейрегинде белгиленген кризистен кийин кредиттөөнү айрым бир калыбына келтирүүлөр токтотулган, бирок кийинчерээк ал калыбына келтирилген. Ошол эле учурда, коммерциялык банктар кредиттик портфелдин сомдук бөлүгүн өстүрүү менен анын валюталык бөлүгүн кыскартуусун улантышкан. Алсак, жаңы берилген кредиттердин ИДПга карата катышы, финансы ортомчулугунун деңгээлин көрсөткөн индикатор, 13,8² пайызды түзгөн.

Финансы-кредит мекемелеринин секторунда кредит портфелинин көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде 15,2 пайызга өскөн³.

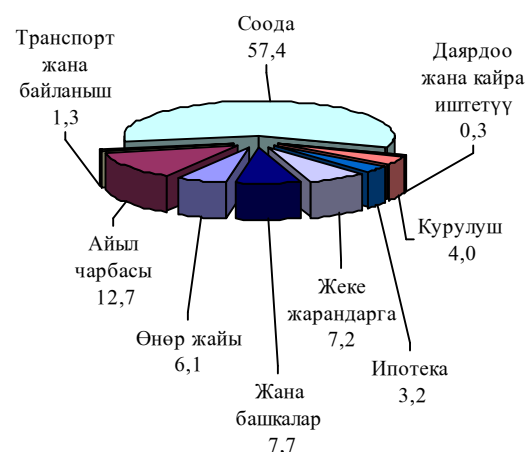
Үч фондулук биржанын тоорук аянттарында тооруктардын жалпы көлөмү кароого алынып жаткан жылдын январь-июнь айларында жылдык маанисинде 65,9 пайызга кыскарган жана 610,5 млн. сомду түзгөн. Мында, тооруктардын жалпы көлөмүнүн кыскаруусу бардык тоорук аянттарында байкалган: "Кыргыз фондулук биржасы" ЖАКта -83,5 пайызга, 187,1 млн. сомго чейин, "Борбордук-Азия фондулук биржасы" ЖАКта-24,4 пайызга, 392,6 млн. сомго чейин жана "Биржалык тоорук системасы- БТС" ЖАКта 77,6 пайызга, 30,9 млн. сомго чейин.

Бир мезгилдин акырына карата баалуу кагаздар рыногунда жети акционердик инвестициялык фондулар ишин жүзөгө ашырышкан, бирок финансы кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоодогу алардын үлүшү бир аз эле бойдон калган: инвестициялык фондулардын активдери жарым жылдыктын жыйынтыгы боюнча ИДПга карата 0,01 пайызды түзгөн.

6.2-график. Коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелердин кредит портфели

6.3-график. Коммерциялык банктар тарабынан экономика тармактарын 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында кредиттөөсү (пайыздар)

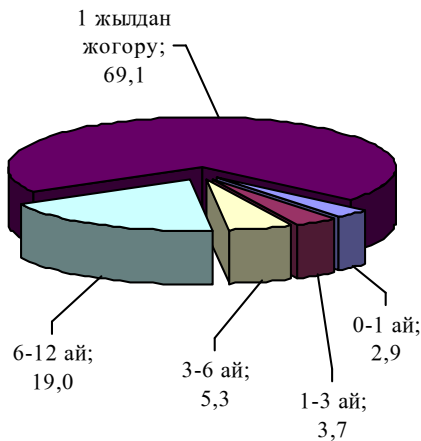

¹ Өнүгүү фондусун эске албаганда.

² 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы ИДПга карата.

³ Өнүгүү Фондусунун кредиттерин эске албаганда.

График 6.4. Коммерциялык банктар тарабынан 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында берилген кредиттеринин төлөө мөөнөтү боюнча түзүмү (пайыздар)

Камсыздандыруу компанияларынын жана мамлекеттик эмес пенсиялык фондунун ишинин көрсөткүчтөрү да финансы системасынын бул сегменттеринин анчалык өнүгө албай жаткандыгын жана өлкөнүн экономикасына алардын ишинин тийгизген таасири бир аз эле өлчөмдө экендигин тастыктап турат.

Республиканын рыногунда жылдын акырына карата 19 камсыздандыруу компаниясы камсыздандыруу ишин жүзөгө ашырышкан, алардын ичинде экөө кайра камсыздандыруучу компания, ал эми жетөөсү резидент эместердин катышуусу менен түзүлгөн компания болуп саналат. Республикада орун алган туруксуздук камсыздандыруу уюмдарынын жигердүүлүгүнүн бир аз төмөндөөсүнө таасирин тийгизген. Мындан тышкары, убактылуу жетекчилик режими киргизилген банктарда тейленген камсыздандыруу компанияларда ликвиддүүлүк тобокелдигинин өсүшү белгиленген. Натыйжада, жарым жылдыктын жыйынтыгы боюнча камсыздандыруу уюмдарынын чогуу алгандагы активдеринин көлөмү 840,1 млн. сомду түзүү менен 2,9 пайызга азайган, ал эми чогуу алгандагы өздүк капитал 4,9 пайызга, 674,4 млн. сомго чейин кыскарган. Камсыздандыруу компанияларынын ИДПга карата катышы жыл башындагы 0,3 пайызга каршы 0,4 пайызга чейин өскөн.

Учурда, республиканын бул рыногунда эки мамлекеттик эмес пенсиялык фонд: өз ишин 1994-жылдан бери жүргүзүп келе жаткан "Кыргызстан" мамлекеттик эмес пенсиялык фондусу (МПФ) жана 2009-жылдын 26-майында гана лицензия алып, азырынча өз ишин баштай элек "Жаңы Азия" мамлекеттик эмес пенсиялык фондусу каттоодон өткөн. 2010-жылдын май айынын акырына карата "Кыргызстан" МПФсынын активдеринин өлчөмү жыл башынан бери 7,8 пайызга көбөйүү менен 23,6 млн. сомду түзгөн. Камсыздандыруу төлөмдөрүн төлөөчүлөрдүн жана "Кыргызстан" МПФнын пенсиясын алуучулардын санынын көбөйүүсүнүн алгылыктуу тенденциясы байкалууда. 2010-жылдын 1-июнуна карата абал боюнча өз эрки менен пенсиялык камсыздоо келишимин түзүшкөн МПФнын катышуучуларынын саны 2 377 адамды түзгөн, бул, 2010-жылдын башталышына карата абалга караганда 33 адамга же 1,4% көп.

VII. АТАЙЫН КАРАЛУУЧУ МАСЕЛЕЛЕР

Кыргыз Республикасында терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттенүү системасын ишке ашыруу

Терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттенүү системасы Кыргызстанда Кыргыз Республикасынын "Терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттенүү жөнүндө" мыйзамына (мындан ары – Мыйзам, 2006-жылдын ноябрь айында кабыл алынган) жана ФАТФнын сунуш-көрсөтмөлөрүнө ылайык уюштурулган. Бул Мыйзам КР экономикалык субъекттерин уюштурулган кылмыштуулуктун жана террористтик уюмдардын таасиринен жана алар тарабынан келтирилген зыян тартуулардан коргоо системасын түзүүгө багытталган жана Кыргыз Республикасында терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттенүү системасынын мыйзам чыгаруу базасынын негизги бөлүгү болуп саналат.

Аталган Мыйзам күчүнө кирген учурдан тартып, Улуттук банк тарабынан коммерциялык банктар жана банктык эмес финансы-кредит мекемелери үчүн терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү маселеси боюнча ченемдик база иштелип чыккан жана бул баскычта коммерциялык банктарда жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринде терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү боюнча ички контролдукту уюштуруу боюнча негизги талаптар белгиленген, ченемдик укуктук актыларды өркүндөтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө.

Бул Мыйзамга ылайык Улуттук банк, банктардын ишин жөнгө салуучу көзөмөл органы катары, банктар тарабынан Мыйзамдын милдеттүү түрдө контролдукка алынууга тийиш болгон бүтүмдөр жана операциялар жөнүндө маалыматтарды белгилөө, сактоо жана аларды Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик финансылык чалгындоо кызматынын (мындан ары- Финансылык чалгындоо кызматы) атынан иш алып барган ыйгарым укуктуу мамлекеттик органга сунуштоо жагында талаптарынын аткарылышына контролдукту жүзөгө ашырат.

Коммерциялык банктар Кыргыз Республикасынын "Терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү жөнүндө" Мыйзамына ылайык, шектүү деп табылган операциялар жөнүндө маалыматтарды Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик финансылык чалгындоо кызматына берүүгө милдеттүү.

2008-жылдан тартып, комплекстүү инспекциялык текшерүүлөрдүн алкагында Улуттук банк тарабынан банктардын терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү системасына баа берүү жана бардык шектүү операциялар жөнүндө маалыматтардын Финансылык чалгындоо кызматына жөнөтүлүшүнө контролдук жүргүзүлөт. Текшерүүлөрдүн

натыйжасы боюнча терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү системасын өркүндөтүү жана аныкталган бузууларды четтетүү боюнча жазма буйруулар берилет жана Финансылык чалгындоо кызматына кат жөнөтүлөт.

Бардык коммерциялык банктар тарабынан сунушталган мезгил-мезгил менен берилүүчү регулятивдүү банктык отчеттун маалыматтары боюнча, банктар тарабынан 2009-жылы шектүү операциялар жөнүндө 2 646 948 маалымат Финансылык чалгындоо кызматына тиешелүү чараларды көрүү үчүн жөнөтүлгөн. 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде коммерциялык банктардан Финансылык чалгындоо кызматына жөнөтүлгөн билдирүүлөрдүн жалпы саны 253 165 түзгөн.

Учурда, Улуттук банк тарабынан башка өлкөлөрдүн борбордук банктары менен, алардын ичинде Россия Федерациясынын Борбордук банкы, Беларусь Республикасынын Улуттук банкы, Украина Улуттук банкы, Кытай Эл банкы, Кипр Борбордук банкы ж.б. менен терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү жагында өз ара иш алып баруу маселелерин камтыган, кызматташуу жөнүндө келишимдер түзүлгөн.